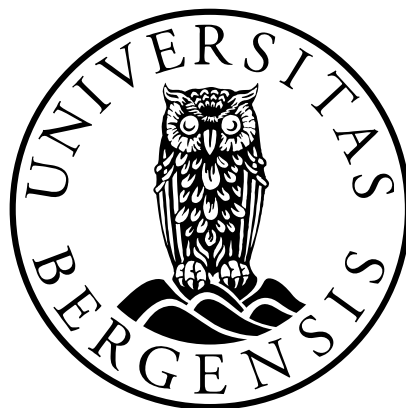

[Bør straffegjennomføring med elektronisk kontroll avgjøres i straffedomstolen i stedet for i forvaltningen?]

[Straffegjennomføringsloven § 16 annet ledd]

Kandidatnummer: 130

Antall ord: 14 331

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

1. Juni 2017

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse	1
1 Innledning.....	3
1.1 Presentasjon av tema	3
1.2 Aktualitet.....	4
1.2.1 Straffegjennomføring i frihet	4
1.2.2 Idømmelse av elektronisk kontroll?	5
1.3 Avgrensinger	6
1.4 Definisjoner	6
1.5 Rettspolitikk	7
2 Straffegjennomføringsloven § 16 annet ledd.	9
2.1 Generelt om gjennomføring av straff utenfor fengsel.....	9
2.2 De lege lata - gjennomføring av straff utenfor fengsel – straffegjennomføringsloven §16, første og annet ledd	12
3 Forarbeider til straffegjennomføringsloven § 16 annet ledd.....	15
3.1 St.meld. nr. 27 (1997-1998)	15
3.2 Ot.prp. nr. 90 (2003-2004)	17
3.3 Rask reaksjon - soningskø.....	18
3.4 Ot.prp.nr.31 (2006-2007)	20
3.5 Hensyn for og imot.....	29
3.6 Andre straffereaksjoner: samfunnsstraff og ungdomsstraff.....	29
4 Nordisk praksis.....	32
4.1 Finland.....	32
4.2 Sverige og Danmark.....	33
4.2.1 Sverige.....	33
4.2.2 Danmark.....	35
5 Rettspraksis hvor dommere har gitt uttrykk for at domfelte burde sone med elektronisk kontroll	36
5.1 LE-2015-206010	36
5.2 LA-2015-163068	37
5.3 TOSLO-2007-153916	38
6 Vurdering av problemstilling i lys av funn	39

6.1	Forsvarlig ordning i dag?	39
6.2	Elektronisk kontroll som en straffereaksjon.....	40
6.3	Konkluderende bemerkninger	43
	Litteraturliste	45

1 Innledning

1.1 Presentasjon av tema

Masteroppgaven tar for seg straffegjennomføringsloven § 16, annet ledd, straffegjennomføring med elektronisk kontroll. Oppgaven vil drøfte om dagens ordning med forvaltningskontroll bør endres. Det prinsipielle spørsmålet oppgaven stiller er om vi bør endre til en modell som bruker elektronisk kontroll som en straffereaksjon. Det er altså i all hovedsak et spørsmål om hvem som skal bestemme, om maktfordeling, rettssikkerhet og forutberegnelighet. Det vil diskuteres om det ut fra formålet bak straffen og for hensiktene bak straff i Norge er mer hensiktsmessig å se på en todelt modell. En slik modell kan innebære at man kan idømmes elektronisk kontroll, og søke om å gjennomføre den siste delen av en ubetinget fengselsstraff med elektronisk kontroll. Utgangspunktet for oppgaven er de dommene som i sin helhet gjennomføres med elektronisk kontroll.

Dagens rettspraksis er at man dømmes til ubetinget fengsel av en straffedomstol. Ved dom på under fire måneder kan man søke om gjennomføring av hele straffen i frihet.¹ Ved dom på over fire måneder må man gjennomføre den første delen i fengsel, og det gjenstår mindre enn fire måneder, før man kan søke om å få sone den resterende delen av dommen i frihet.²

Oppgaven vil gjennomgå uttalelser, forarbeider og teori om straffegjennomføring med elektronisk kontroll. Jeg vil diskutere fordeler og ulemper ved dagens modell og se på dette opp mot en eventuell modell hvor domstolene idømmer elektronisk kontroll direkte.

Forarbeidene som ligger til grunn for dagens rettssituasjon vil bli gjennomgått og analysert for å finne ut hvorfor man valgte dagens modell.

Det vil bli brukt informasjon fra en rekke lovforarbeider og det vil bli innhentet informasjon i den grad det er mulig fra de andre nordiske landene for å kunne sammenlikne. I Sverige og Danmark har de en lignende modell som i Norge. I Finland har de valgt modellen som denne oppgaven fokuserer på, nemlig at domstolene dømmer til gjennomføring av straff med elektronisk kontroll.

¹ Frihet viser her til gjennomføring av straff med elektronisk kontroll, i motsetning til gjennomføring av straff i fengsel

² Straffegjennomføringsloven § 16 annet ledd

1.2 Aktualitet

1.2.1 Straffegjennomføring i frihet

Det snakkes mye om gjennomføring av straff med elektronisk kontroll i Norge for tiden. Diskusjonen går ut på om man skal utvide den eksisterende ordningen. Per i dag er det som blir interessant om gjennomføringen av straff med elektronisk kontroll i fremtiden vil være tilgjengelig for de som også har lengre ubetingede fengselsstraffer. Muligens kan også disse gjennomføres i sin helhet med elektronisk kontroll.

Et annet aktuelt tema dreier seg om hvorvidt det er forsvarlig å utvide ordningen til å omhandle forvaringsdømte og voldsdømte. Ordningen slik vi kjenner den i dag utelukker ganske mange lovbruddskategorier. Unge voldsdømte kan imidlertid søke om å få gjennomføre straff med elektronisk kontroll. Riktignok er det ikke en selvfølge at noen får innvilget en slik søknad, men for enkelte typer lovbruddskategorier³ er det lettere å få innvilget en straffegjennomføring med en slik soningsform fordi lovbruddskategorien ligger i kjerneområdet av det som var tiltenkt ordningen.

En utvidelse av ordningen kan være aktuelt. Det kan imidlertid by på en rekke utfordringer å idømme elektronisk kontroll allerede i rettssystemet. Dersom man åpner for å dømme til elektronisk kontroll, eller la forvaringsdømte gjennomføre siste delen av straffen med elektronisk kontroll kommer blant annet spørsmålet om sikkerhet frem. Et hjem bør ikke fungere som et fengsel. Dette er et viktig hensyn å ta ved vurderingen av om man bør utvide en ordning med elektronisk kontroll.

Over lengre tidsperioder kan dette by på flere utfordringer enn det dagens ordning gjør, blant annet ved at hjemmet og husstanden fungerer som et soningssted. Kriminalomsorgen jobber i dag for å motvirke at hjemmet blir et fengsel også ved kortere dommer. Dette var særlig viktig i arbeidet med innføringen av elektronisk kontroll som en prøveordning i 2006-2007. Dette er av hensyn ikke bare til den domfelte, men også til de i den domfeltes husstand. Kriminalomsorgen innhenter i dag samtykke fra personer over 18 år i husstanden i forbindelse med vurderingen av om domfelte er egnet til gjennomføring av straff med elektronisk kontroll. I denne sammenheng kan en ordning hvor domstolene avgjør dette føre til at det blir mindre kontroll på hvordan dette påvirker husstanden enn det som er tilfelle i dag. Det er også

³ Spesielt brudd på vegtrafikkloven, økonomisk kriminalitet og narkotikaovertridelser er her relevant å nevne jf. Rasmussen, Ingeborg m.fl., *Evaluering av soning med fotlenke, RAPPORT 2016/02*, Vista analyse AS, Oslo 2016

viktig å huske på domfeltes barn i en slik situasjon. Som barn velger man ikke og har ikke medbestemmelsesrett i disse tilfellene. Dette reiser en rekke problemstillinger som denne oppgaven ikke har mulighet til å se nærmere på.⁴

1.2.2 Idømmelse av elektronisk kontroll?

Oppgavens hovedproblemstilling stiller et viktig spørsmål for de domfelte. Forskjellen mellom å gjennomføre straff i fengsel og å gjennomføre straff i frihet vil for de aller fleste ha svært stor betydning. Først og fremst handler det for de aller fleste om økonomi, men for mange har også sosiale forpliktelser stor betydning. Domfelte med kortere ubetingede fengselsstraffer på 21-30 dager vil ha mindre problemer med å gjennomføre en straff i fengsel fordi det er mulig å ta ut ferie og dermed vil man kunne unngå å få noen arbeidsrelaterte konsekvenser. Det vil gjerne være andre aspekt ved en soning som vil ha betydning for dem, som å ikke kunne være med familien. Imidlertid vil det for de som har dommer mellom 30 og 120 dager mest sannsynlig utgjøre en stor forskjell å gjennomføre straff i frihet contra i fengsel. Det er ikke gitt at disse domfelte vil få permisjon for å gjennomføre straff i fengsel. Dermed kan det i visse tilfeller tenkes at disse personene får oppsigelse som følge av straffegjennomføring i fengsel. I Rt. 1992 s. 1482 har Høyesterett godtatt en oppsigelse hvor den domfelte måtte ha fravær fra jobben i to og en halv måned, men de nevnte samtidig at fravær kortere enn dette ikke nødvendigvis burde føre til oppsigelse, det bør gjøres en konkret vurdering.⁵ Dette er et viktig hensyn å ta når man skal vurdere hvem som skal ha en slik makt over en persons liv. Dagens system er slik at det er opp til forvaltningen å bestemme om en person skal gjennomføre straff med elektronisk kontroll. Hvordan forsvarer vi det med tanke på maktfordelingsprinsippet i Norge? Hvem bør egentlig bestemme i tilfeller som kan ha til dels store ringvirkninger for menneskers liv?

Personer med korte dommer kan være ungdom som har kjørt i rus. Utfordringen ved å sende unge lovbrøyttere i fengsel er at man ofte finner større kriminelle miljøer i mer organisert form i fengsler. Siden miljøene i fengsel ofte er små og man må omgå andre straffedømte er det en sjanse for at man knytter seg til slike miljøer i gjennomføringstiden som kan opprettholdes også når man kommer ut av fengsel.

Det er selvsagt ikke slik alle ungdommer som kjører i rus er så lettpåvirkelige at de vil bli med i belastede miljøer, men et kjent problem med fengsler er at de i større eller mindre grad avler kriminalitet, nettopp fordi nettverkene allerede finnes.

⁴ Holmboe, Morten, *Hjemmesoning, foreldreansvar og barnerett*, Lov og rett, vol 48, 2, 2009, s.65-66

⁵ Rt. 1992 s. 1482 / Holmboe, Morten, *Fengsel eller frihet*, Gyldendal Norsk Forlag AS, 2016, s. 135

1.3 Avgrensinger

Oppgaven avgrenses til å ta for seg dagens rettstilstand, og sette et kritisk lys på hvorfor dagens ordning ble valgt og hva alternativet er.

Dette innebærer at det ikke vil bli fokusert på samtykke fra samboende, barns rettigheter i forbindelse med at mor eller far skal gjennomføre en straff i hjemmet og heller ikke hva en eventuelt modell med elektronisk kontroll som en straffereaksjon vil innebære. Hovedtyngden i oppgaven går ut på å vurdere dagens rettstilstand og om det systemet vi har i dag er bra nok eller om det finnes gode eller bedre alternativer.

1.4 Definisjoner

Helgjennomføring av straff med elektronisk kontroll knytter seg til de dommer hvor hele straffen gjennomføres i frihet med elektronisk kontroll. Dette kalles gjerne også for ”front door”. Gjennomføringsmåten baserer seg på at den domfelte er dømt til ubetinget fengsel av domstolen på under fire måneder. Det sendes en søknad til kriminalomsorgen om å få gjennomføre denne ubetingede fengselsstraffen i frihet og kriminalomsorgen fatter vedtak på bakgrunn av en egnethetsvurdering av den domfelte.⁶

Delgjennomføring knytter seg til de domfelte som utsluses fra fengsel gjennom en gradvis tilbakeføring til samfunnet. Dette kalles gjerne for ”back door”. Gjennomføringen baserer seg på at domfelte med ubetingede fengselsstraffer på mer enn fire måneder søker om å få sone den resterende dommen, maksimalt fire måneder, med elektronisk kontroll. Saksbehandlingen er den samme som ved helgjennomføring, men ved lange fengselsstraffer er gjerne søknaden fulgt av en innstilling fra fengselet hvor den domfelte soner.⁷

Hvorfor straffer vi? Vi straffer ut fra både *individualpreventive* og *allmennpreventive* hensyn. Det er viktig at den enkelte domfelte blir vurdert individuelt og dømt etter hvilket lovbrudd som er begått, og de omstendighetene som lå bak. Det er også viktig at det reageres på lovbrudd i samfunnet, slik at man oppnår en effekt hvor man ser at allmennheten føler at dersom man gjør noe galt, får det konsekvenser. Utgangspunktet for straffegjennomføring kan trekkes ut fra straffegjennomføringsloven § 2,

⁶ Ot.prp. nr.31 (2006-2007) s. 44/ Rasmussen, Ingeborg m.fl., *Evaluering av soning med fotlenke, RAPPORT 2016/02*, Vista analyse AS

⁷ *ibid*

”straffen skal gjennomføres på en måte som tar hensyn til formålet med straffen, som motvirker nye straffbare handlinger, som er betryggende for samfunnet og som innenfor disse rammene sikrer de innsatte tilfredsstillende innhold”

1.5 Rettspolitikk

Denne oppgaven er en rettspolitisk oppgave. Det vil si at den søker å si noe om dagens rettstilstand. Det er ulike måter å vurdere hva rettspolitikk er, som et utgangspunkt kan man si at det er de tekstene som vurderer om dagens rettstilstand er bra nok, og argumenterer for og imot om en rettstilstand bør vurderes endret. En rettspolitisk oppgave behøver dermed ikke nødvendigvis å gi et endelig svar. En slik analyse må forstås subjektivt og er et øyeblikksbilde ut fra de opplysninger som fremkommer for forfatteren. Rettspolitikken kan være en måte å effektivisere politikken på, fordi de som skriver rettspolitiske analyser har god innsikt i juridiske problemstillinger og kan si noe om hvordan politikken kanskje bør være basert på dette.⁸

Det har vært vanlig i Norge og Skandinavia for øvrig *”å bruke rettspolitikk som et navn på de analysene som søker å avklare hvilke verdier rettstilstanden hviler på, og om retten er et rasjonelt middel for å realisere disse”*⁹.

Rettspolitikken har gitt muligheter for å *”undersøke sammenhenger mellom verdier, interesser eller idealer på den ene siden, og lovbestemmelser, dommer eller forvaltningsavgjørelser på den andre siden”*¹⁰. På denne måten kan man se helheten i systemet ved å dra inn flere aspekt i vurderingene. Man kan finne frem til om dagens rettstilstand ivaretar spesifikke verdier i samfunnet eller ikke og så vurdere dette opp mot et gitt alternativ. Likevel kan man også se at rettspolitikk har vært brukt som karakteristikk på *”vurderinger av hvordan rettsregler bør være”*¹¹ eller *”målsettinger...som anses typiske for jussen fordi man mener rettsregler er spesielt egnet til å fremme dem”*¹²

⁸ Eriksen, Christoffer C., *Om rettspolitikk*, Kritisk juss, 03-04/2012 (volum 38), kap. 2 / Holmboe, Morten, *En opplyst samtale: Om rettsvitenskapens oppgaver i kriminalpolitikken*, Nordisk tidsskrift for Kriminalvidenskab Vol. 103(2), 2016 s. 163

⁹ *op.cit* kap. 1

¹⁰ *ibid*

¹¹ Eriksen, Christoffer C., *Om rettspolitikk*, Kritisk juss, 03-04/2012 (volum 38), kap. 2

¹² *ibid*

Rettspolitikken skiller seg fra politikken ved at man ser på ”*empiriske analyser, og ikke individuelle verdivalg*”¹³, men det kan ofte være vanskelig å skille de fra hverandre.

En god rettspolitisk analyse bør kunne si noe om hvordan dagens rettstilstand med endringer kan bli bedre. Man kan bruke formålene bak lovbestemmelsene til å vise at de ikke fullt ut ivaretar de hensynene som de skal.¹⁴

I skillet mellom politikk og rettspolitikk er det viktig å understreke at selv om man i en rettspolitisk oppgave skulle mene noe som et gitt parti mener betyr ikke dette at man enig med dette partiet. Det viktigste er om den analysen som blir foretatt er grundig begrunnet for det som blir vurdert. Det handler om å kunne se på helheten, hvor elementer som ”*verdispørsmål og avveininger, samt vurdering av virkninger*”¹⁵ illegges vekt. Rettspolitikken handler om å vurdere om dagens rettsstilling er god nok eller bør endres og et ønske om å sette i gang en debatt basert på de funnene som presenteres.

Oppgavens tema er om beslutningsprosessen for elektronisk kontroll bør endres.

Hovedspørsmålet er om elektronisk kontroll bør besluttes av domstolene og ikke av forvaltningen. Sentrale spørsmål omhandler maktfordelingsprinsippet, rettssikkerheten og forutberegneligheten til borgerne satt opp mot de praktiske fordelene man har ved at forvaltningen treffer disse beslutningene.

¹³ *op.cit.*, kap. 1

¹⁴ *op.cit* kap. 3

¹⁵ Holmboe, Morten, *En opplyst samtale: Om rettsvitenskapens oppgaver i kriminalpolitikken*, Nordisk tidsskrift for Kriminalvidenskab Vol. 103(2), 2016 s. 163

2 Straffegjennomføringsloven § 16 annet ledd.

2.1 Generelt om gjennomføring av straff utenfor fengsel

Domstolenes rolle i Norge i dag er å reagere på lovbrudd som blir begått i samfunnet innenfor de regler som er satt. Den viktigste loven som regulerer slike forhold er straffeloven¹⁶

Vi har i dag flere ulike former for straffereaksjoner. Domstolene kan dømme lovbrøyttere til fengsel, forvaring, samfunnsstraff, ungdomsstraff, bot og rettighetstap, jf. straffeloven § 29. Disse straffene kan også utfylle hverandre, hvis den samlede straffen likevel vil *”stå i et rimelig forhold til lovbruddet”*, jf. straffeloven § 29, annet ledd jf. første ledd og § 30.

Det finnes mange alternativer til å sone straff i tradisjonelt fengsel i dag. *”Alle reaksjoner unntatt forvaring anses mildere enn ubetinget fengsel.”*¹⁷ Dersom man ser på de straffereaksjonen vi har i dag kan de gjerne oppstille de på en tenkt skala. På denne skalaen må forvaring anses å være det mest inngripende, deretter ubetinget fengsel. Lenger ned på skalaen kommer samfunnsstraff, nettopp fordi de som har fått en slik straff kan bo hjemme og bortsett fra de timene de avtjener samfunnet kan de føre livene sine som normalt. Etter samfunnsstraff kommer betinget fengsel, som innebærer at man ikke må faktisk avtjene straffen med mindre man ikke overholder vilkårene. Straff oppfattes subjektivt forskjellig og for noen kan kanskje det å være i fengsel være bedre enn å sone i frihet. Likevel er det viktig å tenke på en slik skala fordi den sier noe om hvor inngripende de forskjellige straffene er rent objektivt sett og setter de i perspektiv mot hverandre og opp mot det lovbruddet som er begått.

I tillegg til de straffereaksjonene som er nevnt ovenfor kommer blant annet *”tap av retten til å føre motorvogn mv.”*¹⁸, jf. straffegjennomføringsloven §30. Dette er relevant fordi man ser at spesielt denne typen lovbrudd ofte får gjennomføre straffen med elektronisk kontroll.¹⁹

¹⁶ Lov om straff (straffeloven) av 20.05.2005

¹⁷ Holmboe, Morten, *Fengsel eller frihet*, Gyldendal Norsk Forlag AS, 2016, s. 36

¹⁸ vegtrafikkloven § 24 a annet ledd, § 33 nr. 1 og 2, jf. nr. 6 og § 35 første ledd

¹⁹ Rasmussen, Ingeborg m.fl., *Evaluering av soning med fotlenke, RAPPORT 2016/02*, Vista analyse AS, s. 59

Det finnes ulike måter å sone en ubetinget fengselsdom på.²⁰ Disse er hjemlet i straffegjennomføringsloven § 10:

”Fengselsstraff, forvaring og strafferettslige særreaksjoner kan gjennomføres

- a) i fengsel med høyt sikkerhetsnivå (lukket fengsel),*
- b) i fengsel med lavere sikkerhetsnivå (åpent fengsel),*
- c) i overgangsbolig,*
- d) utenfor fengsel med særlige vilkår etter § 16, eller*
- e) som prøveløslatt med vilkår etter § 43 annet ledd”*

Straffegjennomføringsloven § 3 hjemler innholdet i straffegjennomføringen. Det er viktig at *”gjennomføringen av reaksjonen skal være sikkerhetsmessig forsvarlig”*, videre skal innholdet i soningen være av en slik art at det *”fremmer domfeltes tilpasning til samfunnet”* og ikke minst er det viktig å stimulere den enkelte domfelte til å ønske å endre livet slik at man motvirker ny og videre kriminalitet.

Et annet forhold det bør legges vekt på er hva som er barnas beste. Dermed er det relevant i vurderingen av gjennomføringen av straff om den domfelte har barn, hvor gamle de er og om det finnes et alternativ til omsorg for dem i gjennomføringstiden. Men det er også viktig at barn har det bra og kan ha samvær med foreldrene dersom de skal sitte i fengsel eller overgangsbolig.²¹

Det er viktig at den domfelte er i aktivitet under straffegjennomføringen. Dette for å *”motvirke ny kriminalitet”*²², men også for å sørge for at det blir minst mulig skader på den domfelte i forbindelse med frihetsberøvelsen.

Det er også viktig at det forsøkes å gjøre overgangen tilbake til samfunnet så bra som mulig for den domfelte. Dette beror på at man ønsker en progresjonsrettet soningsform slik at den domfelte er best mulig forberedt på en overgang til samfunnet slik at man kan fungere godt etter løslatelse.²³

²⁰ Betinget fengsel gjennomføres kun dersom vilkårene brytes i prøvetiden.

²¹ straffegjennomføringsloven § 3

²² *ibid*

²³ *ibid*

”Ved gjennomføringen av fengselsstraff, forvaring og strafferettslige særreaksjoner skal det så vidt mulig skje en gradvis overgang fra fengsel til full frihet og gis tilbud om deltagelse i fritidsaktiviteter.”²⁴

Med dette som utgangspunkt skal det tas en helhetsvurdering av hvilken straffegjennomføring som skal brukes i hvert enkelt tilfelle. For de aller fleste vil dette innebære at man gjennomfører den første delen av straffen i tradisjonelt fengsel, for så å gradvis tilbakeføres til samfunnet gjennom ”mildere” gjennomføringsmåte basert på oppførsel. For andre kan det være mest hensiktsmessig å gjennomføre hele straffen utenfor fengsel, basert på blant annet lovbrudd, individual- og allmennpreventive hensyn og personlige forhold.

Marte Habberstad Mo siterer i sin artikkel *”Rettsfølelsen og straffegjennomføring med elektronisk kontroll”*, et sitat fra Ot.prp.nr. 5 (2001-2002) s. 149, hvor det ble uttalt at *”Hensynet til allmennhetens rettsfølelse er et hensyn som kriminalomsorgen i alle situasjoner skal vurdere.”²⁵* Allmennprevensjonen har en viktig rolle i norsk strafferettssystem. Hvorfor og hvordan vi straffer er med på å forme samfunnet og skal fungere slik at man tar bort hevnfølelsen etter at noe kriminelt har skjedd. Hva skjer da når man innfører mildere straffereaksjoner eller gjennomføringsmåter? *”For at straffen skal ha den ønskede virkningen på den sosiale roen i samfunnet, forutsettes det at straffen svarer til allmenne oppfatninger om rettferdig straff.”²⁶* Da må det vurderes konkret hva den allmenne oppfatningen er om hva en rettferdig straff innebærer.

Holmboe har uttalt om straffenivået i Norge at det i forbindelse med den nye straffeloven 2005 ikke ble nevnt om et skjerpet straffenivå ville føre til mindre kriminalitet. Holmboe spør seg derfor spørsmålet om at når lovgiver ikke ser på muligheten for at et slik skjerpet straffenivå kan redusere kriminaliteten, *”taler det for at troen på allmennprevensjonens avskrekkende virkning ikke er så dypt forankret.”²⁷* Dette er interessant også fordi man kan trekke paralleller til straffegjennomføringsmåter og straffereaksjoner. Dersom allmennprevensjonen ikke egentlig er så godt forankret i samfunnet kan det tilsi at dersom man åpner for elektronisk kontroll som en straffereaksjon vil ikke dette nødvendigvis endre allmenhetens syn på om den skyldige får ”nok” straff eller ikke. Det er mer preventivt og

²⁴ straffegjennomføringsloven § 3

²⁵ Frøseth, Grønning, Wandall, *Rettsfølelsen i strafferettssystemet – perspektiver fra teori og praksis*, Gyldendal Norsk Forlag AS, 2016, Mo, Marte H., *Rettsfølelsen og straffegjennomføring med elektronisk kontroll*, s. 262

²⁶ *op.cit* s. 268

²⁷ Holmboe, Morten, *Fengsel eller frihet*, Gyldendal Norsk Forlag AS, 2016, s. 134

rehabiliterende for den enkelte domfelte, samtidig som samfunnet nok ikke ser på dette som en for mild reaksjon.

Det er mange alternativer til soning i tradisjonelt fengsel, men straffegjennomføring med elektronisk kontroll er det eneste reelle alternativet hva gjelder gjennomføring av hele straffen.²⁸ De andre alternativene som er nevnt over innebærer en progresjon i soningen og er dermed relevant for de med god oppførsel, og derfor ikke i like stor grad for domfelte med kortere dommer.

2.2 De lege lata - gjennomføring av straff utenfor fengsel – straffegjennomføringsloven §16, første og annet ledd

Oppgaven søker å finne begrunnelsen for hvorfor lovgiverne valgte en modell med utgangspunkt i gjennomføring av straff med elektronisk kontroll i stedet for elektronisk kontroll som en straffereaksjon. Det er derfor hensiktsmessig å si noe om dagens rettstilstand.

Etter straffegjennomføringsloven § 16 første ledd kan den domfelte overføres til soning i frihet uten elektronisk kontroll dersom det er *”hensiktsmessig for å sikre en fortsatt særlig positiv utvikling og motvirke ny kriminalitet”*. Videre skal en slik overføring være i samsvar med *”formålet med straffen eller hensynet til en sikkerhetsmessig forsvarlig gjennomføring”*. Kriteriene for å gjennomføre straffen etter denne paragrafen er strengere enn hva man ser etter annet ledd. Praksis har vist at hjemmelen brukes sjelden, og at det oftere brukes alternative utslusingsmuligheter som overgangsboliger og gjennomføring av straff med elektronisk kontroll.

Straffegjennomføringsloven § 16, annet ledd lyder:

”Dersom den idømte ubetingede fengselsstraffen eller resterende tid frem til forventet løslatelse er på inntil 4 måneder, og det er hensiktsmessig for å sikre en positiv utvikling og motvirke ny kriminalitet, kan straffen gjennomføres utenfor fengsel når det settes vilkår om at domfelte skal være undergitt elektronisk kontroll. Kriminalomsorgen skal alltid vurdere om domfelte under 18 år oppfyller vilkårene for å gjennomføre straffen utenfor fengsel med

²⁸ Ettersom overgangsbolig krever at man soner den første delen av straffen i fengsel. Imidlertid kan enkelte domfelte sone hele straffen på institusjon jf. straffegjennomføringsloven § 12, men poenget er at for friske domfelte er elektronisk kontroll det eneste reelle alternativet for helgjennomføring av straff foruten fengsel.

elektronisk kontroll. For domfelte under 18 år gjelder ikke vilkåret om at den idømte fengselsstraff eller resterende tid frem til forventet løslatelse er inntil 4 måneder. Kriminalomsorgen kan gi forskrift med utfyllende bestemmelser om bruk av elektronisk kontroll. Første ledd tredje punktum gjelder tilsvarende.”

Annet ledd kan forstås slik at om en domfelt med dom på under fire måneder eller dersom det gjenstår maksimalt fire måneder av en lengre dom, kan en domfelt søke om gjennomføring av straff med elektronisk kontroll. Deretter må en rekke vilkår oppfylles. Det må være hensiktsmessig for å sikre en positiv utvikling og være egnet til å motvirke ny kriminalitet. Bestemmelsen retter seg dermed mot lovbrutere som har vært i en krevende livssituasjon og har klart å endre livet sitt. Det å ha en positiv utvikling i løpet av soningen kan gjøre at det er hensiktsmessig å gi vedkommende en progresjon i soningen som igjen kan føre til en rekke positive virkninger. Den domfelte kan bli mindre eksponert for et kriminelt miljø, det er klare regler vedkommende må følge, slik at den potensielle mestringsfølelsen kan spille positive inn på den domfelte. Enkelte domfelte føler kanskje de får en ”ny sjanse” ved å få gjennomføre straff i frihet og dette kan bero ikke bare på at vedkommende ligger innenfor de vilkårene som foreligger, men det anses også hensiktsmessig at vedkommende ikke utsettes for potensielle situasjoner som er egnet til å fostre ny kriminalitet.

Dersom den domfelte er under 18 år, skal alle typer domfelte vurderes til gjennomføring av straff med elektronisk kontroll. Det er uvisst i hvor stor grad dette leddet fremdeles gjør seg gjeldende etter at ungdomsstraffen ble innført i 2014.²⁹

Neste underkapittel vil ta for seg forarbeidene til straffegjennomføringsloven § 16 annet ledd. Det bemerkes her at det er uttalt at ”*hovedutfordringen for kriminalomsorgen er å avvikle soningskøen og videreutvikle kvaliteten i straffegjennomføringen*”³⁰. Det må legges til grunn at et annet hensyn bak innføringen av en slik straffegjennomføring er hensynet til individualprevensjon. Domfelte kan være alle typer mennesker fra alle samfunnslag med alle typer bakgrunner. Likevel finnes det mange med sammensatte problemstillinger. I ulike deler av livet vil forskjellige hensyn spille inn, men for veldig mange vil det være hensiktsmessig å kunne sone hjemme contra i fengsel. For noen er det viktigste hensynet å kunne være i jobb under straffegjennomføringen, for andre vil det å unngå å falle inn i dårlige miljø som følge av et fengselsopphold være det viktigste. Uansett hvilket hensyn som spiller inn er det

²⁹ Bech, Jon D., *Ungdomsstraff for unge kriminelle*, Lovdata, 5. Mars 2015

³⁰ Ot.prp. nr.31 (2006-2007) kap.1 s.6

hensiktsmessig å vurdere om domfelte er egnet for soning utenfor fengsel av hensyn til personlige forhold.

I straffegjennomføringsloven §16 legges vilkårene for å sone med elektronisk kontroll frem i tredje ledd, følgende:

”Det er en forutsetning for gjennomføring av straff utenfor fengsel at domfelte skal ha fast bopel og være sysselsatt i form av arbeid, opplæring eller andre tiltak. Domfelte skal dessuten unnlate å bruke rusmidler, bedøvelsesmidler, hormonpreparater eller andre kjemiske stoffer som ikke er lovlig foreskrevet”

”Dersom det fremstår som nødvendig for en sikkerhetsmessig forsvarlig gjennomføring av straffen utenfor fengsel, skal kriminalomsorgen fastsette særlige vilkår. Kriminalomsorgen kan blant annet fastsette at domfelte skal

- a) gjennomgå behandling,*
- b) delta i program,*
- c) innta antabus eller andre foreskrevne medikamenter,*
- d) overholde bestemmelser om oppholdssted, eller*
- e) unnlate å ha samkvem med bestemte personer.”*

Sett i lys av de ovennevnte vilkårene for gjennomføring av straff med elektronisk kontroll må alle domfelte som ønsker slik gjennomføring av den ubetingede fengselsstraffen gjennom en helhetsvurdering hos kriminalomsorgen. I vurderingen skal det belyses og vurderes en rekke personlige forhold, samt at det stilles en rekke krav til hver enkelt domfelt generelt, og spesifikke krav dersom det anses nødvendig eller hensiktsmessig for å overholde vilkårene for slik straffegjennomføring. Dersom man bryter de vilkårene som ligger til grunn for en slik straffegjennomføring hjemler loven at man kan tilbakeføres til fengsel, slik at straffegjennomføring med elektronisk kontroll er et gode man kan få dersom visse vilkår er oppfylt, og ikke en selvfølge. På denne måten kan kriminalomsorgen endre et vedtak om slik straffegjennomføring dersom det på et tidspunkt før eller under straffegjennomføringen kommer fram at den domfelte ikke lenger oppfyller kravene og dermed ikke lenger er egnet for gjennomføring med elektronisk kontroll.

3 Forarbeider til straffegjennomføringsloven § 16 annet ledd

Dette kapittelet vil gjennomgå en rekke forarbeider som indirekte eller direkte førte til og la føringer for dagens straffegjennomføringsloven § 16 annet ledd. Noen av forarbeidene strekker seg langt tilbake i tid og vurderer ikke elektronisk kontroll direkte. De gir likevel et inntrykk av i hvilken retning man ønsket og så for seg at dømming og gjennomføring av straff burde se ut i fremtiden.

3.1 St.meld. nr. 27 (1997-1998)

I arbeidet med en ny straffegjennomføringslov ble straffegjennomføring med elektronisk kontroll nøye gjennomgått med høringer og utarbeidelser. Diskusjonen om elektronisk kontroll ble imidlertid først tatt opp i 1997-1998 i St.meld.nr.27. Departementet foreslo her at man burde vurdere om det var hensiktsmessig å opprette en ny form for straffegjennomføring slik man hadde gjort i Sverige med stor suksess, dette vil bli næyere gjennomgått i kapittel3.2.³¹

I 1997-1998 førte ikke forslaget til noe nytt lovforslag hva gjaldt straffegjennomføring med elektronisk kontroll. Det ble imidlertid uttalt i forbindelse med diskusjon om straffegjennomføring med elektronisk kontroll at:

”...soningsformen forutsatte samtykke fra den domfelte og at det burde være kriminalomsorgen som vurderte lovbrysterens egnethet for denne fullbyrdingsformen, planlegge innholdet, administrere gjennomføringen og følge opp kontrollen.”³²

Det ble imidlertid kun opprettet en hjemmel i straffegjennomføringsloven § 16 som gjelder en ordning hvor domfelte kan gjennomføre en del av straffen utenfor fengsel.³³ Paragrafen hjemler soning utenfor fengsel ”Dersom det er hensiktsmessig for å sikre en fortsatt særlig positiv utvikling og motvirke ny kriminalitet...Overføring skal ikke besluttes dersom formålet med straffen eller hensynet til en sikkerhetsmessig forsvarlig gjennomføring taler mot det.”³⁴

³¹ Ot.prp. nr.31 (2006-2007) s. 45

³² *ibid*

³³ Dagens straffegjennomføringslov § 16 første ledd

³⁴ Straffegjennomføringsloven § 16 første ledd.

I drøftelsen i 97-98 ble det uttalt at det var hensiktsmessig å etablere ordninger som ivaretok progresjon i de domfeltes soning. Dette ble begrunnet med at det var hensiktsmessig *”For å tilrettelegge for bedre innhold i straffegjennomføringen for de straffedømte som er motivert og som vil ta ansvar for sin egen kriminelle situasjon”*³⁵. Ikke bare er en slik tankegang fruktbar hva gjelder positiv samfunnsmessig påvirkning, ved at de domfelte med god progresjon kan rehabiliteres samtidig som de gjennomfører en straff, men også for den domfelte personlig kan dette ha stor betydning. Her er ikke bare det åpenbare, at domfelte får en gradvis ”mildere” soningsform, men det stilles også *”vesentlig større krav”*³⁶ til den enkelte domfelte ettersom man sluses ut til stadig mindre inngripende soningsform.

Videre fremkommer det at et slikt system i stor grad baserer seg på at den enkelte domfelte er motivert for progresjon i systemet og at det tas ansvar for sin egen progresjon ved å *”kvalifisere seg”*³⁷ gjennom god oppførsel. Som nevnt ovenfor vil en slik progresjonssoning vanligvis innebære at det blir en form for *”utslusing til åpnere soning”*³⁸ hvor det er særlig viktig å se på den *”innsattes engasjement og utholdenhet”*³⁹ for å kunne vurdere om den domfelte vil lykkes i en slik progresjon. Konsekvensen av å ikke lykkes er normalt at den innsatte vil *”bli tilbakeført til basissoning for kortere eller lengre perioder.”*⁴⁰

På denne måten gagnar det ikke bare den domfelte der og da, ved å tidligere kunne gå ”friere” rundt i samfunnet, men dette kan også stimulere til en positiv utvikling som er initiert og i stor grad gjennomført av den domfelte på eget initiativ. Dette er positivt.

De foregående avsnittene omhandler ikke straffegjennomføring med elektronisk kontroll. De gir et overordnet blikk over hva som ble vurdert, diskutert og bestemt hva gjaldt progresjonssoning i 97-98. I Stortingsmeldingen blir det også diskutert om man skal åpne for en soning av en ubetinget fengselsstraff ved bruk av elektronisk kontroll. Det er for det meste en utledning av hva slik gjennomføring av straff innebærer. Vi vet nå at forslaget ble avvist og at det var først nesten ti år senere, i 2008, at en slik prøveordning med gjennomføring av straff med elektronisk kontroll ble innført i Norge.

³⁵ St.meld. nr. 27 (1997-1998) s. 11

³⁶ *ibid*

³⁷ *ibid*

³⁸ *ibid*

³⁹ *ibid*

⁴⁰ *ibid*

Det ble likevel nevnt at dersom man skulle innføre en slik forsøksordning med *”tilsyn med elektronisk kontroll”*⁴¹, burde det være kriminalomsorgen som skulle vurdere om den enkelte straffedømte ville være egnet for en slik straffegjennomføring. Kriminalomsorgen burde være ansvarlige for gjennomføringen og kontrollen under og etter en slik gjennomføring av straff.⁴²

Uttalelsen forstås slik at det ble vurdert mest hensiktsmessig at kriminalomsorgen skulle vurdere om den domfelte er egnet for soning med elektronisk kontroll. I dette ligger også en vurdering av om vedkommende er motivert for en slik soningsform, og om det er hensiktsmessig med tanke på allmenn- og individualpreventive hensyn at vedkommende skal sone på denne måten.

3.2 Ot.prp. nr. 90 (2003-2004)

Forarbeidet er knyttet til arbeidet med den nye straffeloven⁴³ hvor det ble diskutert om man skulle åpne for nye straffarter. Det uttales blant annet at *”det både er begrenset handlingsrom og lite behov for å foreslå nye straffarter overfor den mer tradisjonelle kriminalitet”*⁴⁴. Hva som menes med tradisjonell kriminalitet er usikkert, men kan forstås som blant annet typisk brudd på vegtrafikkloven, vold, narkotikaovertrедelser og økonomisk kriminalitet. De knytter her straffarter opp mot et eventuelt behov og ser at ved typisk kriminalitet vil dette nok ikke ha noen påvirkning. Videre er dette nærmere forklart ved at de mener at

*”behovet for fortsatt nyskaping og nytenkning bør etter departementets syn først og fremst skje gjennom endringer knyttet til gjennomføringen av eksisterende straffarter, fremfor å skape nye...å etablere nye tilbud og vilkår innenfor samfunnsstraffen, og eventuelt nye former for hvordan frihetsstraff kan utholdes”*⁴⁵

Dette må forstås som at de mener at i stedet for å lage flere straffereaksjoner vil det være mer forsvarlig å videreutvikle de straffereaksjonene man allerede har og heller se på nye måter å gjennomføre tradisjonelle ubetingede fengselsstraffer fordi dette er en mer fremtidsrettet tankegang.

⁴¹ St.meld. nr. 27 (1997-1998) s. 62

⁴² *ibid*

⁴³ I dag gjeldende straffelov av 2005

⁴⁴ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 125

⁴⁵ *ibid*

3.3 Rask reaksjon - soningskø

I 2006-2007 slet Norge med lange fengselskøer. Det ble utarbeidet et høringsnotat som skulle se på hvilke tiltak man kunne sette i gang for å minske køen. Det kom fram at behovet for fengselsplasser i tiden som skulle komme var vanskelig å analysere. Det ville derfor være mer hensiktsmessig å opprette ikke bare flere vanlige fengselsplasser, men i større grad satse på *”tiltak med stor grad av fleksibilitet.”*⁴⁶. Herunder viste de til alternative reaksjoner hvor man kan gjennomføre straff med stor grad av *”kvantitativ og geografisk fleksibilitet”*⁴⁷ som vanlige fengselsplasser ikke kunne. Dersom man kun opprettet nye fengselsplasser ville man binde seg til et konkret geografisk område og ville i mye mindre utstrekning kunne utvide med flere plasser dersom man så at behovet økte.⁴⁸

Det ble videre konkludert med at elektronisk overvåkning⁴⁹ var et tiltak som ville kunne bidra til en *”kvalitetsheving av selve straffegjennomføringen.”*⁵⁰ fordi den ville kunne være et bindeledd mellom tradisjonell soning og straffegjennomføring i frihet. Med elektronisk kontroll får man straffegjennomføring i frihet, med en stor grad av kontroll av kriminalomsorgen med oppmøter, kontroller og regler som skal følges. Den domfelte er derfor ikke overlatt til seg selv, men må følge de krav som stilles til vedkommende.

Ved bruk av straffegjennomføring med elektronisk kontroll vil man også kunne unngå *”at førstegangsinnsatte eller unge lovbrytere settes i fengsel med de problemene som kan oppstå i den forbindelse.”*⁵¹. Det er altså viktig å ta hensyn til individualpreventive hensyn. Dersom man minsker påvirkningen fra andre innsatte kan man kanskje ende opp med domfelte som ikke begår nye straffbare handlinger fordi de ikke blir satt inn i et kriminelt belastet miljø som man kan finne i fengsel. Unge lovbrytere er muligens spesielt utsatt for påvirkning av andre, både i samfunnet generelt og i fengsler. Dette henger sammen med at man er i en sårbar periode i livet hvor man nok er mer påvirkelige enn senere. Ved å minske eller eliminere en slik påvirkning forhindrer man også fremtidig kriminalitet og økt kriminalitet fra den enkelte domfelte.⁵²

⁴⁶ Justisdepartementet, *Rask reaksjon – soningskø*, 2006, s. 19

⁴⁷ *ibid*

⁴⁸ *ibid*

⁴⁹ Heretter elektronisk kontroll fordi det er dette som ble navnet på ordningen ved lovendringen.

⁵⁰ Justisdepartementet, *Rask reaksjon – soningskø*, 2006, s. 47-48

⁵¹ *ibid*

⁵² *ibid*

Ved diskusjon angående valg av modell ble det uttalt at man i Norge har hatt ”tradisjon for å velge begge typer løsninger.”⁵³. Dermed er det naturlig at elektronisk kontroll kunne blitt både straffegjennomføring og straffereaksjon. I så tilfelle kan man derfor argumentere med at selv om straffegjennomføring ble valgt er det like nærliggende å tro at også en straffereaksjon kunne fungert.

Som tidligere nevnt innebærer straffereaksjoner blant annet promilleprogram, narkotikaprogram med domstolskontroll og samfunnsstraff. Straffegjennomføringsformer innebærer blant annet gjennomføring av straff i fengsel, i overgangsbolig eller i institusjon, for eksempel ved sykehusinnleggelse.⁵⁴ Dette vil bli nærmere gjennomgått i kapittel 2.3.7.

Ønsket var å gjøre tilsyn med elektronisk kontroll til et

”reelt alternativ til tradisjonell soning av ubetinget fengselsstraff...Domstolen idømmer ubetinget fengselsstraff på vanlig måte og kriminalomsorgen er gitt kompetansen til å bestemme at hele eller deler av dommen kan fullbyrdes med bruk av elektronisk kontroll.”⁵⁵

Dette fremstår som et argument basert på at det er kriminalomsorgen som kjenner den enkelte domfelte best, i alle fall når det er snakk om elektronisk kontroll som en progresjonsform. Ved helgjennomføring fremstår dette som et argument basert på at kriminalomsorgen har kompetanse og erfaring med å vurdere om den enkelte domfelte er egnet for soning i frihet i stedet for i tradisjonelt fengsel, noe man kan forstå at domstolene ikke alltid har, med tanke på kapasitet. Dette vises det også til i *Rask reaksjon*, det vises til at dersom en skal åpne for at man kan gjennomføre straff med elektronisk kontroll må det ligge ”visse elementære forutsetninger i bunnen.”⁵⁶ I dette legges at allmennprevensjonen er et vilkår for en slik gjennomføring av straff. Det må tas hensyn til hvorfor man straffer og hvordan samfunnet oppfatter at enkelte domfelte skal sone i frihet. Et viktig grunnprinsipp for bruk av straff er jo nettopp at man har begått en kriminell handling som tilsier at samfunnet i noen tilfeller har behov for beskyttelse fra deg i en viss tid.⁵⁷

⁵³ Justisdepartementet, *Rask reaksjon – soningskø*, 2006, s. 48

⁵⁴ *ibid*

⁵⁵ *ibid*

⁵⁶ *op.cit*, s. 50

⁵⁷ *ibid*

3.4 Ot.prp.nr.31 (2006-2007)

”Justisdepartementet ønsker å innføre en forsøksordning med elektronisk kontroll som en ny straffegjennomføringsform utenfor fengsel og ikke som en ny straffereaksjon”⁵⁸

Dette er utgangspunktet for hva som fremkommer i dette forarbeidet, og dermed også utgangspunktet for sluttresultatet, straffegjennomføringsloven § 16, annet ledd.

Det vises i forarbeidet til praksis i andre land. Det vises mer spesifikt til Sverige og Nederland og hvordan Sverige har valgt en modell med tilsyn med elektronisk kontroll som straffegjennomføringsform, mens Nederland valgte en modell som en alternativ straffereaksjon. Praksis fra andre land vil bli gjennomgått i kapittel4, men denne oppgaven vil fokusere på nordisk praksis, og Nederland vil derfor ikke nevnes videre. I stedet er det her valgt å fokusere på Finland som også har et system basert på tilsyn med elektronisk kontroll som en alternativ straffereaksjon. Sverige er også viktig fordi forarbeidet i stor grad baserer seg på erfaringer fra Sverige og hvordan systemet er bygget opp der.

Forarbeidet nevner at det i noen land, herunder Sverige, er valgt praksis hvor tilsyn med elektronisk kontroll er etablert *”som en egen soningsform for ubetinget fengselsstraff”⁵⁹* mens det i andre land er valgt tilsyn med elektronisk kontroll som *”danner...innholdet i en ny straffereaksjon som idømmes av domstolen som et alternativ til ubetinget fengselsstraff”⁶⁰*. Videre vises det til at tilsyn med elektronisk kontroll kan brukes på flere måter, både ved helgjennomføring (*”front door”⁶¹*) og ved delgjennomføring (*”back door”⁶²*) altså der domfelte starter sin straffegjennomføring i fengsel, og gradvis ”utsluses” til samfunnet gjennom stadig mildere gjennomføringsmåter.⁶³

Det er også relevant å nevne at det i de ulike landene er ulike *”forpliktelser den domfelte har i tillegg til den elektroniske overvåkingen”⁶⁴*, blant annet hvor man i noen land har krav om *”tradisjonell aktivisering”⁶⁵* hvor den domfelte må ut i sysselsetting, alt ettersom hvor

⁵⁸ Ot.prp. nr.31 (2006-2007) s. 44

⁵⁹ *ibid*

⁶⁰ *ibid*

⁶¹ *ibid*

⁶² *ibid*

⁶³ *ibid*

⁶⁴ *ibid*

⁶⁵ *ibid*

personen er i livet. Det kan også være krav til uanmeldte hjemmekontroller hvor overholdelse av rusmiddelforbudet kontrolleres.

På den andre siden kan man finne at det er *”etablert ordninger der domfeltes forpliktelser er begrenset til å overholde de grensene den elektroniske overvåkingen setter for bevegelsesfriheten”*⁶⁶. Dette viser at det er stor forskjell på hvordan man har valgt å gjennomføre en slik kontroll. Noen land har valgt svært restriktive regler for gjennomføring mens andre land har en noe løsere ramme.⁶⁷

Som tidligere drøftet ble tilsyn med elektronisk kontroll vurdert allerede i 1997-1998. Det ble imidlertid ikke innført verken forsøksordning eller en permanent ordning på dette tidspunktet, som nevnt over i kapittel 2.3.1. Likevel var forslaget at *”straffen kunne fullbyrdes utenfor fengsel med tilsyn fra friomsorgen og et elektronisk overvåkingssystem”*⁶⁸.

Det var ønsket at innholdet i gjennomføringsformen skulle inneholde visse bestemmelser, blant annet at den domfelte skulle holde seg i sin bolig til gitte tidspunkt og at det skulle utarbeides en plan med konkrete formål for når man kunne forlate boligen. Dersom den domfelte ikke overholder reglene som dannet grunnlaget for soningen, eller dersom vedkommende på et tidspunkt ikke lenger oppfylte kravene, ville det medføre at resten av straffen måtte gjennomføres i tradisjonelt fengsel. På denne måten ønsket man å forsikre seg om at det var en sikkerhetsventil for samfunnet. En slik soningsform krever stor del av motivasjon og vilje fra den enkelte domfelte. Til gjengjeld får den domfelte fortsette å oppfylle sine økonomiske forpliktelser ved å holde seg i jobb, og sine sosiale forpliktelser med å kunne være hjemme med familien. En slik gjennomføringsform krever at den domfelte samtykker og ønsker å gjennomføre straffen på denne måten, det skal ikke være noe man blir pålagt.⁶⁹

Det ble foreslått å innføre eller vurdere å innføre en forsøksordning. Komiteen kunne blant annet vise til gode forsøksordninger fra andre land. *”Flertallet viste videre til at slike ordninger syntes å ivareta hensyn til samfunnets sikkerhet, samtidig som skadevirkningene for den enkelte straffedømte begrenses mest mulig”*⁷⁰. Selv om det ikke ble innført en

⁶⁶ Ot.prp. nr.31 (2006-2007) s. 44

⁶⁷ *ibid*

⁶⁸ *op.cit.*, s. 45

⁶⁹ *ibid*

⁷⁰ *op.cit.*, s. 46

forsøksordning med tilsyn med elektronisk kontroll i etterkant av St.meld.27 (1997-1998) ble det likevel valgt å innføre en ny straffegjennomføringslov § 16 som hjemlet gjennomføring av straff utenfor fengsel. I den sammenheng ble det diskutert og avklart flere spørsmål som også er av betydning for hvordan man tilslutt valgte å innføre straffegjennomføring med elektronisk kontroll.

Det var usikkerhet om man ønsket å gjøre *”vedkommendes bolig til en del av straffegjennomføringen”*⁷¹. Dette ble begrunnet i at man ikke ønsket at hjemmet skulle oppfattes eller være et fengsel. Dersom man skal gjennomføre straff hjemme må det altså ligge en del forutsetninger til grunn slik at man unngår at hjemmet blir et fengsel. Videre mente de at et krav om egnet bolig kunne ha *”uheldige sosiale effekter”*⁷² ved at ressursvake kunne bli ekskludert fra en slik straffegjennomføringsform fordi en av de viktigste vilkårene for å kunne gjennomføre straff med elektronisk kontroll er at man har egnet bolig. Dette forstås som uheldig ikke bare fordi disse personene blir diskriminert, men også fordi mange ressursvake kan få svært positive effekter av å sone utenfor fengsel.

Videre er det uttalt at tilsyn med elektronisk kontroll *”bygger i stor grad videre på de samme hensyn som gjør seg gjeldende ved § 16.”*⁷³. For at en slik ordning skal være forsvarlig sikkerhetsmessig er det viktig at det vurderes nøye på forhånd og at en rekke aspekter ved den domfelte tas inn i betraktning for om det er sikkerhetsmessig forsvarlig at vedkommende soner i frihet i stedet for i fengsel. Det er også viktig at *”at slik soning ikke vil stride mot formålet med straffen eller den alminnelige rettsoppfatning.”*⁷⁴.

Av de som var kritiske til elektronisk kontroll, var det flere som påpekte at det kunne være fare for *”net-widening”*. Det vil si at de var redde for at elektronisk kontroll ikke bare erstattet ubetingede fengselsstraffer, men at de også ble opprettet som alternativ til andre straffereaksjoner som *”samfunnsstraff, bot eller betinget dom.”*⁷⁵. I dette ligger at man er redd for at de som kanskje ville sluppet unna med betinget dom nå kan bli dømt til en straffereaksjon som er mer inngripende i deres liv. Dette kan i noen tilfeller virke uheldig. I enkelte tilfeller som tidligere ville ført til betinget fengsel fører i dag noen ganger til samfunnsstraff. Det var kanskje tidligere ikke behov for at disse menneskene skulle

⁷¹ Ot.prp. nr.31 (2006-2007) s. 46

⁷² *ibid*

⁷³ *ibid*

⁷⁴ *ibid*

⁷⁵ *ibid*

gjennomføre en straff fordi man hadde et sikkerhetsnett ved en betinget fengselsstraff dersom vedkommende begikk ny kriminalitet.

I dag kan denne domfelte bli dømt til samfunnsstraff og det kan muligens føre til at de føler de blir for hardt straffet.⁷⁶ Samtidig er det viktig at man reagerer på lovovertridelser også dersom de er mildere enn hva man anser ligger innenfor ubetinget fengsel. Det er viktig for den allmennpreventive virkningen at lovbrudd reageres på. Det betyr ikke at man ikke anerkjenner at det er mildere lovovertridelser, men heller at allmennpreventive hensyn taler for at det bør reageres med en straff som krever inngripen fra det offentlige direkte, og ikke så indirekte som betinget fengsel ofte kan anses å være. Det blir reagert mot flere tilfeller av lovbrudd. Dette betyr ikke at lovbrøyteren ikke får en sjanse til, eller at man ønsker å reagere ekstra strengt, men heller at både allmenn- og individualpreventive hensyn taler for at det er hensiktsmessig å reagere mot en gitt type lovbrudd. Derfor kan net-widening forstås både positivt og negativt. Dersom man bryter reglene for betinget fengsel ender jo lovbrøyteren i fengsel, og da er det kanskje mer hensiktsmessig at man unngår å komme i den situasjonen ved at lovbrøyteren får oppfølging av kriminalomsorgen slik at det nye lovbruddet ikke blir begått. Dermed kan man argumentere med at både samfunnsstraff og straff med elektronisk kontroll kan være vel så hensiktsmessig som å idømme noen en betinget fengselsstraff.

Rogaland statsadvokatembeter nevner i sammenhengen med net-widening i sin høringsuttalelse at *”Et annet virkemiddel for å forhindre påfyll i soningskøen er å benytte mer følbare reaksjoner overfor gjerningsmennene på et tidligere tidspunkt”*⁷⁷ De viser videre til at samfunnsstraff oftest blir brukt der det uansett ville bli reagert med ubetingede fengselsstraffer, slik at det ikke er en reaksjon som gis på et tidligere tidspunkt for å hindre ny kriminalitet. De mener at

”Samfunnsstraff ville hatt større individualpreventiv virkning om den ble benyttet overfor domfelte som ellers får ren betinget dom... Samfunnsstraff er en følsom reaksjon, men kanskje den avskrekkende virkningen avtar etter hvert som lovbrøyterne blir mer herdete. Benyttes samfunnsstraff på et tidligere stadium i den kriminelle løpebanen, vil kanskje dens avskrekkende virkning forhindre videre kriminell karriere og dermed redusere et framtidig behov for soningsplasser. Der samfunnsstraffen eventuelt erstatter det som ellers ville være en

⁷⁶ Ot.prp. nr.31 (2006-2007) s. 46

⁷⁷ Høringsnotatene i forbindelse med Ot.prp. nr.31 (2006-2007)/Rask reaksjon er ikke tilgjengelig på nett, men er innhentet fra Justisdepartementet. Høringsuttalelse av 30. August 2006, Rogaland statsadvokatembeter, saksnummer: 200600838, dok. Nr. 47, arkivkode 450,0

*deldom, vil den automatisk frigjøres soningsplassene for den ubetingede delen av dommen, men likevel ha den samme preventive effekt som deldommen ville ha hatt*⁷⁸

Poenget med å ta med denne uttalelsen er for å vise at hvilken straffereaksjon som gis kan ha stor betydning for fremtidig kriminell løpebane. Det er i dette tilfellet snakk om samfunnsstraff. Dersom man hadde hatt enda en reaksjon, mellom ubetinget fengsel og samfunnsstraff, kunne man kanskje fanget opp enda flere tilfeller. Elektronisk kontroll er en mer følbare reaksjon enn samfunnsstraff, samtidig som den ikke er like følbare som en ubetinget fengselsstraff. En slik reaksjon kan muligens på et tidligere tidspunkt fange opp og begrense den videre kriminelle karriere, og dermed også forhindre at ny kriminalitet blir begått nettopp fordi lovbrøyteren ser konsekvensene av sine handlinger.

Det ble påpekt at det i forbindelse med kønedbyggingen var viktig med ordninger som hadde større grad av fleksibilitet enn det man tradisjonelt finner i fengsel eller i overgangsboliger. Kapasiteten ved bruk av elektronisk kontroll kan enklere utvides fordi utbygging ikke er nødvendig for å øke kapasiteten, det trengs bare å kjøpes inn flere overvåkingssett.⁷⁹

Justisdepartementet uttalte i høringsnotatet at de ønsket å innføre tilsyn med elektronisk kontroll som *”en straffegjennomføringsform og ikke som en ny straffereaksjon.”*⁸⁰. Dette fordi det var

*”svært viktig at man ser dette forslaget både i sammenheng med de øvrige forslagene som bli fremmet i forbindelse med arbeidet med kønedbygging, og med den generelle utviklingen som har vært i kriminalomsorgen. Tanken om en progresjonsrettet soning som innebærer en gradvis utslusing av den domfelte mot en stadig mer normalisert tilværelse, er her helt sentral. En ordning hvor elektronisk overvåking innføres som en gjennomføringsform vil legge til rette for dette.”*⁸¹

Det er altså viktig å se dette synspunktet i sammenheng med annen soning, både i og utenfor fengsel. Tanken om at elektronisk kontroll skal fungere som en utslusing er bra, fordi den ivaretar hensynet til den domfelte, samtidig som den ivaretar hensynet til sikkerhet.

⁷⁸ Høringsuttalelse av 30. August 2006, Rogaland statsadvokatembeter, saksnummer: 200600838, dok. Nr. 47, arkivkode 450,0

⁷⁹ Ot.prp. nr.31 (2006-2007) s. 46

⁸⁰ *op.cit.*, s. 47

⁸¹ *op.cit.*, s. 47

I forarbeidet understrekes det at *”Elektronisk overvåking må fremstå som et reelt alternativ til tradisjonell soning av ubetinget fengselsstraff.”*⁸² Uttalelsen bygger videre på at den beste måten å forsikre seg om at dette blir utfallet var å gjøre elektronisk kontroll til en straffegjennomføringsmåte. Lovbryteren burde dømmes til ubetinget fengselsstraff på lik linje som før, på samme betingelser og til samme lengde på straffen, men straffen kunne *”fullbyrdes med bruk av elektronisk overvåking.”*⁸³. Videre er det kriminalomsorgen som skal ha ansvaret for å vurdere om den enkelte domfelte er egnet til å gjennomføre straffen på en slik måte.⁸⁴

Det er nevnt i forarbeidet at det i høringsuttalelsene som ble utarbeidet i forbindelse med innføringen av straffegjennomføring med elektronisk kontroll fremkommer at

*”De fleste som har uttalt seg, går inn for elektronisk overvåking som straffegjennomføringsform. Argumenter høringsinstansene benytter for en slik ordning er særlig at ordningen fremstår som fornuftig og som en nyvinning i straffegjennomføringen og en modernisering av kriminalomsorgen.”*⁸⁵

Politidirektoratet er, ifølge forarbeidene, *”positivt innstilt til å innføre en slik forsøksordning også i Norge, som en gjennomføringsform. En slik forsøksordning innebærer en nyvinning i straffegjennomføringen.”*⁸⁶. Videre mener de at en slik modell vil stille store krav til kriminalomsorgen, slik at det er viktig at dersom man går inn for en slik ordning er det viktig at den kan gjennomføres slik at formålet med straffen ikke blir borte og som ivaretar hensynet til samfunnets beskyttelse.⁸⁷

Etter Ot.prp.nr. 31 mener Kriminalomsorgen Yrkesforbund at de *”foretrekker imidlertid å bruke elektronisk overvåking som alternativ reaksjonsform”*, sammen med Agder statsadvokatembeter. Jeg har ikke funnet Agder statsadvokatembeters høringsuttalelse, men ut fra Kriminalomsorgens Yrkesforbunds uttalelse finner jeg ikke at de går inn for en slik løsning. De uttaler at det er særlig *”viktig å prøve ut hjemmesoning i med elektronisk overvåkning”*⁸⁸, og påpeker at en ordning med *”elektronisk hjemmesoning vil være et godt*

⁸² Ot.prp. nr.31 (2006-2007) s. 47

⁸³ *ibid*

⁸⁴ *op.cit.*, s. 48

⁸⁵ *op.cit.*, s. 49

⁸⁶ *ibid*

⁸⁷ *ibid*

⁸⁸ Høringsuttalelse av 16. August 2016, Kriminalomsorgen Yrkesforbund, saksnummer: 200600838, dok. Nr. 20, arkivkode 450,0

*straffealternativ til domfelte med psykiske og fysiske lidelser hvor det er vanskelig å finne egnede soningssteder på grunn av pleiebehov*⁸⁹. Dette er et godt eksempel på at det i visse tilfeller bør legges til grunn allerede i domstolvurderingen om lovbryteren skal sone i tradisjonelt fengsel eller i frihet fordi man allerede i domstolsbehandlingen kan ta stilling til straffereaksjon ut fra den domfeltes funksjonsnivå.⁹⁰

Den norske dommerforening ønsket ikke å gi et klart svar på om de ønsket å innføre tilsyn med elektronisk kontroll eller ikke. Likevel mente de at dersom et slikt forslag skulle realiseres var det mest hensiktsmessig at det ble innført som *”straffegjennomføringsform etter beslutning av kriminalomsorgen og ikke som en straffereaksjon etter domstolsbeslutning.*⁹¹

Fellesorganisasjonen for barnevernspedagoger, sosionomer og vernepleiere stilte seg kritiske til elektronisk kontroll som en straffereaksjon og *”peker blant annet på at elektronisk overvåking vil fungere sosialt skjevt, den vil få stor innvirkning på pårørende (voksne og barn) som bor sammen med domfelte.*⁹² Forskjellsbehandling og barns beste bør være gode grunner for ikke å innføre elektronisk kontroll som en straffereaksjon da det ikke bør være en ”plikt” for samboende å skulle bo i samme hjem som en som soner en straff, men heller at dette bør gjøres ved hjelp av samtykke.

Justisdepartementet mener at samboeraspektet er viktig å tillegge avgjørende vekt for om den domfelte skal sone sin dom med elektronisk kontroll eller i fengsel slik at den samboende *”i minst mulig grad blir utsatt for belastninger som følge av at hjemmet åpnes for straffegjennomføring.*⁹³ Videre er hensynet til barn som bor med domfelte særlig viktig. Dette vil ikke bli gjennomgått videre, men det er viktig å merke seg at det i dag ikke kreves samtykke fra barn under 18 år for at straffegjennomføringen kan skje i hjemmet. Ei heller er det krav om at en forelder til et barn som bor med domfelte, men som ikke selv bor med den domfelte, verken blir informert eller bedt om samtykke for slik soning. Dette taler mot at man bør åpne for elektronisk kontroll som en straffereaksjon.

⁸⁹ Høringsuttalelse av 16. August 2016, Kriminalomsorgen Yrkesforbund, saksnummer: 200600838, dok. Nr. 20, arkivkode 450,0

⁹⁰ *ibid*

⁹¹ Ot.prp. nr.31 (2006-2007) s. 50

⁹² *ibid*

⁹³ *op.cit.*, s. 52

Ut fra de høringsuttalelsene jeg har fått meddelt i mitt arbeid med denne oppgaven er det riktig at høringsinstansene går inn for at elektronisk kontroll bør innføres som en straffegjennomføring. Imidlertid er mange skeptiske til forslaget i sin helhet.

Departementet (justisdepartementet) mener at det er langt flere tungtveiende grunner enn *”kønedbygging”*⁹⁴ som legitimerer innføring og bruk av elektronisk kontroll som straffegjennomføring. Det er viktig å også se en slik straffegjennomføring som en *”positiv for å etablere et forbedret progresjonssystem ut av fengsel og øke mulighetene for å opprettholde sosiale relasjoner til samfunnet under straffegjennomføringen.”*⁹⁵. Det må altså ses i sammenheng med resten av systemet hva gjelder en forsvarlig progresjon i soningen til domfelte, da spesielt domfelte med lengre dommer. Det er også verdt å bemerke seg at de her argumenterer med at det er viktig for å opprettholde sosiale relasjoner.

Videre argumenterer de for at det er viktig for tilbakeføringen tilbake til samfunnet, men en slik ordning kan også være fruktbar til *”spesielt unge lovbrøyttere og førstegangssonere blant annet for å motvirke mulig skadelige virkninger av et fengselsopphold.”*⁹⁶

Det legges vekt på at soning med elektronisk kontroll på mange måter bygger på de samme sikkerhetsmessige hensynene som gjør seg gjeldende ved straffegjennomføringsloven § 16 første ledd. Soningen bør ikke stride mot *”formålet med straffen eller den alminnelige rettsoppfatning.”*⁹⁷

Norsk fengsel og friomsorgsforbund var prinsipielt imot å innføre elektronisk kontroll som en straffereaksjon. De mente at *”Samfunnsstraffen, promilleprogram og narkotikaprogram med domstolskontroll dekker behovet for straffereaksjoner utenfor fengsel.”*⁹⁸. De er i utgangspunktet skeptiske til å innføre elektronisk kontroll også som straffegjennomføring basert på at de er usikre på om en slik ordning skal innføres bare for å *”fjerne soningskøen”* eller om en slik gjennomføring helt faktisk skal *”bety noe for dem som blir gitt denne form for straffegjennomføring”*.⁹⁹ Det vises videre til at de mener høringsdokumentet¹⁰⁰ ikke drøfter *”de prinsipielle spørsmålene som hittil har gitt som resultat at denne formen for*

⁹⁴ Ot.prp. nr.31 (2006-2007) s. 52

⁹⁵ *ibid*

⁹⁶ *ibid*

⁹⁷ *ibid*

⁹⁸ Høringsuttalelse av 18. August 2006, Norsk fengsel og friomsorgsforbund, saksnummer 200600838, dok. Nr. 28, arkivkode 450,0

⁹⁹ *ibid*

¹⁰⁰ Forarbeider til Rask reaksjon/Ot.prp. nr. 31 (2006-2007)

straffegjennomføring ikke er tatt i bruk". De ønsket en konkret prosjektgruppe som kan gjennomgå grundig hva som skal ligge i en slik soning og hvordan den best mulig skal kunne gjennomføres.¹⁰¹

Kriminalomsorgen region nordøst var av den oppfatning at det er uheldig at ønsket om å innføre elektronisk kontroll ble knyttet så nært opp til å få ned soningskøen man hadde i Norge. Dette fordi man kunne sette spørsmålsteget ved om dette var den mest tungtveiende grunnen og for de ble dette feil. Likevel ønsket de å stille seg bak forslaget fordi en slik soningsform *"bidrar til å begrense de skadevirkningene som opphold i varetekt og fengsel kan medføre for særlig unge... Vi slutter oss også til... at kriminalomsorgen bør ha det overordnede ansvaret for gjennomføringen"*¹⁰². Rogaland statsadvokatembeter er av samme oppfatning som kriminalomsorgen region nordøst. De var skeptiske til at man knytter ønske om å innføre elektronisk kontroll så nært opp mot å få ned soningskøene, i stedet for å se mer på alle de potensielt positive virkningene som kan komme av en slik ordning.¹⁰³

Oslo politidistrikt var usikre på hvordan en ordning med elektronisk kontroll ville fungere sosialt. Etersom et av vilkårene for å kunne sone med elektronisk kontroll er at man har egnet bolig var de spesielt opptatt av at mange av Oslos domfelte ikke har dette og de var redde for at dette ville medføre en *"utilsiktet forskjellsbehandling"*¹⁰⁴. Videre ønsket de at ordningen ble innført som en straffegjennomføring fordi det *"antas at den individuelle vurdering og tilpasning som er slik ordning kreves gjøres bedre av kriminalomsorgen enn av domstolene"*¹⁰⁵.

Justisdepartementet mente at elektronisk kontroll måtte kunne brukes der det var *"hensiktsmessig for å sikre en positiv utvikling og motvirke ny kriminalitet"*¹⁰⁶ og at det er viktigst i de sakene der det er betydelig mulighet for en bedre rehabilitering enn dersom den domfelte soner i fengsel.¹⁰⁷

¹⁰¹ Høringsuttalelse av 18. August 2006, Norsk fengsel og friomsorgsforbund, saksnummer 200600838, dok. Nr. 28, arkivkode 450,0

¹⁰² Høringsuttalelse av 21. August 2006, Kriminalomsorgen region nordøst, saksnummer 200600838, dok. Nr. 37, arkivkode 450,0

¹⁰³ Høringsuttalelse av 30. August 2006, Rogaland statsadvokatembeter, saksnummer 200600838, dok. Nr. 47, arkivkode 450,0

¹⁰⁴ Høringsuttalelse av 10.08.06, Oslo politidistrikt, dokumentet har navnet "Vedlegg(L)(213538).pdf" og er som de andre høringsuttalelsene tilsendt fra Justisdepartementet

¹⁰⁵ *ibid*

¹⁰⁶ Ot.prp. nr.31 (2006-2007) s. 53

¹⁰⁷ *ibid*

”Etter straffgjennomføringsloven er det en aktivitetsplikt for innsatte som soner ubetinget fengselsstraff. Det samme gjelder for ulike soningsvarianter som finnes i dag, og i stor grad også for samfunnsstraffen.”¹⁰⁸ Dette taler for at dette også er gjennomførbart også dersom man hadde blitt idømt straffgjennomføring med elektronisk kontroll, da dette også er et krav ved samfunnsstraffen som blir idømt av domstolene.

3.5 Hensyn for og imot

Kan man se på soning med elektronisk kontroll som en mildere form for gjennomføring av straff? Dette vil nok føles forskjellig fra person til person. Domfelte med normale privatliv, med fast jobb og kanskje familie med unge barn tilbringer mye av tiden sin hjemme fordi dette er en naturlig del av hverdagen i enkelte perioder i livet. Andre domfelte med ustrukturerte liv som kanskje ikke har vært i jobb på mange år kan føle at rutiner og det å måtte planlegge som en større byrde fordi livet ikke tidligere har fulgt slike normer.

Det som nok er mulig å trekke ut på et generelt grunnlag er at det å få sone hjemme i stedet for i en tradisjonelt fengselsinstitusjon er at den domfelte ikke blir isolert fra omverdenen. Man kan kommunisere og organisere livet sitt tilnærmet normalt, med unntak av at man må følge planlagte tider. På denne måten stenges man ikke ute av samfunnet og man har heller ikke det samme behovet for å tilpasse seg tilbake til samfunnet slik man ofte ser at selv korte fengselsopphold fører til.

3.6 Andre straffereaksjoner: samfunnsstraff og ungdomsstraff

Samfunnsstraff kan idømmes helt eller delvis jf. straffeloven § 48 dersom det *”ellers ikke ville ha blitt idømt strengere straff enn fengsel i 1 år”*, dersom *”hensynet til straffens formål ikke taler mot en reaksjon i frihet”* og *”lovbryteren samtykker og har bosted i Norge”*, eller dersom sterke grunner taler for det.

Samfunnsstraff har lange røtter i Norge som samfunnstjeneste. Man ser at stadig flere blir idømt denne reaksjonen på grunnlag av personlige forhold.¹⁰⁹ Dette kan tolkes som at

¹⁰⁸ Ot.prp. nr.31 (2006-2007) s. 53

¹⁰⁹ Justisdepartementet, *Rask reaksjon – soningskø*, 2006, s. 17

individualprevensjonen er gitt stadig større plass i norsk strafferett. Å idømme noen til samfunnsstraff i stedet for ubetinget eller betinget fengsel kan forstås som et forsøk på at den domfelte skal få en ny sjanse til å gjøre opp for seg, uten at det er behov for bruk av ubetinget fengsel.

I etterkant av innføringen av samfunnsstraff kan man se en økende trend av kø i systemet. Dette beror på mangel på ressurser i friomsorgen. *”I tillegg til at det er uønsket, vil det kunne føre til at domstolene i mindre grad velger samfunnsstraff som reaksjon. Det vil i så fall være i strid med etablerte mål i straffegjennomføringspolitikken, og det vil kunne øke presset på fengselsplasser ytterligere”*¹¹⁰ Uten å synse for mye kan denne uttalelsen tyde på at en økning av straffereaksjoner er uønsket fordi man ser at man får kø i disse nye reaksjonene når de skal gjennomføres, og fordi man ser at det ikke minsker presset på tradisjonelle fengselsplasser. Dette kan ha vært en medvirkende faktor til at man unngikk å gjøre elektronisk kontroll til en straffereaksjon, og i stedet valgte en modell som kan minske det eksisterende presset på fengselsplasser. Men hva kan anses å være riktig straff i noe tilfelle. Det er vanskelig å si noe konkret om hvilken straff som bør gis i konkrete saker fordi de objektive vilkårene skal være oppfylt og man må også legge vekt på de subjektive forholdene i hver enkelt sak. I noen tilfeller bør en lovbrøyer helt klart bør idømmes ubetinget fengsel, men på bakgrunn av subjektive forhold blir vedkommende likevel idømt samfunnsstraff. Dette er hensiktsmessig fordi man bruker konkrete vurderinger og skjønn i beslutningen om straffereaksjon. Dermed er uttalelsen noe upresis og muligens ikke helt korrekt fordi strafferettssystemet ikke er så svart hvitt som det uttalelsen legger til grunn.

Ungdomsstraff ble innført i Norge 1. juli 2014. Straffen har til formål å rehabilitere unge lovbrøyttere mellom 15 og 18 år, og hjelpe de til et liv fritt for kriminalitet.¹¹¹

Ungdomsstraff er hjemlet i straffeloven kapittel 8a, og gjennomføringen er lagt til konfliktrådet. Ungdomsstraff kan idømmes der fengselsstraff skulle vært idømt når *”lovbrøyteren var under 18 år på handlingstidspunktet”, ”lovbrøyteren har begått gjentatt eller alvorlig kriminalitet”, ”lovbrøyteren samtykker og har bosted i Norge”* og der *”hensynet til straffens formål ikke med tyngde taler mot en reaksjon i frihet”*.

¹¹⁰ Justisdepartementet, *Rask reaksjon – soningskø*, 2006, s. 25

¹¹¹ Bech, Jon D., *Ungdomsstraff for unge kriminelle*, Lovdata, 5. Mars 2015

I sitt forarbeid til lovendringen har lovgiver blant annet uttalt at ”Regjeringen har fra sin tiltredelse arbeidet målrettet med tiltak overfor barn og unge som begår kriminelle handlinger, blant annet knyttet til forebygging, økt bruk av konfliktråd og straffereaksjoner med rehabiliterende innhold”¹¹² Ønsket var å øke bruken av alternative måter for ungdommer å gjennomføre straff på og alternative måter domstolene kunne reagere på lovbrudd fra barn og ungdom på. Dette er i samsvar med barnekonvensjonen. Den nye straffereaksjonen er ment for ungdom mellom 15 og 18 år, og innebærer at lovbrøyteren skal få oppfølging lokalt og tilpasses individuelt. Konfliktrådet skal iverksette og følge opp ungdomsstraffen gjennom ”*ungdomsstormøte og ungdomsplan*” og oppfølgingsteam.¹¹³

Ungdomsstraff anses som en streng reaksjon mot den domfelte, og det var derfor ønsket at den ikke skulle stå som en egen straffart, men som et vilkår ved en betinget fengselsstraff.¹¹⁴

Departementet var uenig i dette og ungdomsstraff ble innført som en egen straffereaksjon.¹¹⁵

¹¹² Prop.135 L (2010-2011) s. 10

¹¹³ *op.cit.*, s. 106

¹¹⁴ *op.cit.*, s. 106-107

¹¹⁵ *op.cit.*, s. 163-164

4 Nordisk praksis

4.1 Finland

Finland startet opp soning med elektronisk kontroll i 2012. Imidlertid valgte de en modell hvor det er domstolene som dømmer slik soning som en straffereaksjon.

I forarbeidene til hjemmelen om elektronisk kontroll er det innledningsvis uttalt at for at den domfelte skal unngå de negative effektene av soning i fengsel er det ønsket at *”påføljssystemet utvecklas speciellt genom påföljder som avtjänas i frihet så att systemet blir allt månsidigare og socialt mer jämlikt”*¹¹⁶.

Dersom den som er dømt til soning med elektronisk kontroll (övervakningsstraff) bryter de forutsetninger som er lagt til grunn for en slik straff, kan dette føre til at *”straffet förvandlas till ovillkorligt fängelse”*¹¹⁷.

Det fremgår av forarbeidene at ønsket var at straffen med elektronisk kontroll skulle ramme de som ikke oppfylte kravene til ubetinget fengsel, men som tidligere hadde vært idømt samfunnstjeneste. På denne måten ønsket man at denne straffen skulle ligge imellom disse to eksisterende straffene og dermed fylle et rom av domfelte som ville ha positive effekter av oppfølging under gjennomføringen, men som det likevel ikke var behov for at satt i fengsel. Det var også viktig at de som ble dømt til dette skulle kunne opprettholde sine sosiale og økonomiske forpliktelser og den domfelte skulle selv samtykke til denne straffereaksjonen.¹¹⁸

Det viktigste utgangspunktet i finsk strafferett er at det er domstolen som skal straffe en person for et lovbrudd. Dermed var det naturlig at straff med elektronisk kontroll skulle bestemmes av domstolen og ikke av kriminalomsorgen. Likevel er det en rekke forutsetninger som må ligge til grunn og det ble derfor lagt frem at kriminalomsorgen kunne bistå med å innhente informasjon om en domfelt i forkant av domstolsbehandlingen for å se om den domfelte oppfylte kravene for en slik straff. Disse kravene innebærer i stor grad det samme

¹¹⁶ RP 17/2010 rd – *Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lagstigning om övervakningsstraff och elektroisk övervakning i öppna anstalter*, s. 5

¹¹⁷ *op.cit.*, s. 1

¹¹⁸ *op.cit.*, s. 21-22

som man ser i Norge. Man ser likevel at barn over 12 år her skal høres, selv om deres samtykke ikke er avgjørende for vurderingen av straffutmåling.¹¹⁹

Det er konsekvenser for den domfelte dersom han ikke overholder de krav som er satt for gjennomføring av straffen. I § 25 i loven om övervåkingsstraff hjemles hva som skjer dersom en domfelt ikke overholder disse kravene. Det vises til at konsekvensen er at man kan overføres til fengsel, men at en slik overføring krever domstolsbehandling. Det skal utarbeides en utredning på hva som har skjedd og den domfelte har krav på å bli hørt. Det blir deretter vurdert av domstolen hva som blir konsekvensen. Det er her snakk om den domstolen som utmålte straffen i første omgang som behandler disse tilfellene, eventuelt den domstolen den domfelte søker til.

4.2 Sverige og Danmark

4.2.1 Sverige

I forarbeidene som førte til den norske straffegjennomføringsloven § 16 er det flere ganger nevnt hvilken praksis de har i Sverige. Det er også nevnt blant annet Nederland, men som tidligere nevnt velger denne oppgaven å fokusere på de nordiske modellene da det på grunn av kapasitet er mest hensiktsmessig å begrense sammenlikningsgrunnlaget noe. Sverige er hyppigst nevnt. Dette er kanskje ikke så oppsiktsvekkende da Norge har nære bånd med Sverige.

Sverige startet opp med en forsøksordning i 1994, med dommer opp mot to måneder.¹²⁰ Fra 1997 ble ordningen utvidet til å gjelde hele Sverige etter at forsøket viste seg å være en suksess. Gjennom de neste årene skjedde flere endringer og innen 2005 kunne alle som hadde dommer på opp til seks måneder, eller gjenstående seks måneder av en lengre straff søke om å få sone dommen eller den resterende tiden med Intensiv övervakning med elektronisk kontroll.¹²¹

¹¹⁹ RP 17/2010 rd – *Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lagstigning om övervåkingsstraff och elektroisk övervakning i öppna anstalter*, s. 24

¹²⁰ St.meld. nr. 27 (1997-1998) s. 61

¹²¹ Brottsförebyggande rådet, *Rapport 2005:6 – Effekter av utslussning med elektronisk fotboja, Slutrapport om kriminalvårdens försöksverksamhet åren 2001-2004*, s. 34

Det er i Sverige som i Norge slik at det er kriminalomsorgen som bestemmer om en domfelt som har fått ubetinget fengsel skal kunne sone med elektronisk kontroll eller i fengsel. I 2003 viste tall at den gjennomsnittlige lengden på straff for de som satt med fotlenke var på 31 dager. Det er videre krav om at personer som skal gjennomføre straff utenfor fengsel med fotlenke sa ha godkjent ”*bostad med elektrisitet og telefon.*”¹²². Videre er det viktig at den domfelte er sysselsatt, overholder forbud mot bruk av rusmidler og at eventuelle samboende skal samtykke til at gjennomføring av straff kan skje i hjemmet.¹²³ Den domfelte kan sysselsettes maksimalt 45 timer i uken og sysselsettingen kan bestå av jobb, skole eller frivillig arbeid som friomsorgen har anvist. Det kan også være behov for programvirksomhet for noen av de domfelte. De domfelte kan også få inntil fire timers permisjon i uken til gjøremål som innkjøp av dagligvarer, og andre ærend. Det kontrolleres at den domfelte er tilstede på den sysselsettingen som er satt opp gjennom at en kontaktperson på sysselsettingsstedet gir beskjed dersom den domfelte ikke møter. Videre blir det også kontrollert om den domfelte overholder de kravene kriminalomsorgen har satt gjennom uanmeldte hjemmekontroller.¹²⁴

Disse kravene og vilkårene som er nevnt over har mange likhetstrekk med hvordan elektronisk kontroll foregår i Norge, og det er tilsynelatende såpass likt at man må forstå den norske modellen som en modell basert i stor grad på den svenske. Dette er en god tilnærming, da erfaringsbaserte modeller bygger på om noe faktisk fungerer.

Hensikten bak elektronisk kontroll er at så mange som mulig av de som søker som også oppfyller de vilkårene som stilles skal få innvilget elektronisk kontroll. Det gjøres ingen spesiell sikkerhetsvurdering i vurderingen av en slik søknad.¹²⁵ Videre fremkommer det likevel i rapporten at omtrent 13 prosent¹²⁶ fikk avslag på sin søknad basert på at de hadde mangelfull sosial situasjon som ”*avseend på arbete, bostad, missbruk och tidligare kriminalitet.*”¹²⁷. Halvparten av de som sonet med fotlenke var dømt for kjøring i rus.

¹²² Brottsförebyggande rådet, *Rapport 2005:6 – Effekter av utslussning med elektronisk fotboja, Slutrapport om kriminalvårdens försöksverksamhet åren 2001-2004*, s. 34

¹²³ *ibid*

¹²⁴ *op.cit.*, s. 35

¹²⁵ *op.cit.*, s. 34

¹²⁶ *op.cit.*, s. 35

¹²⁷ *ibid*

4.2.2 Danmark

Danmark innførte elektronisk kontroll i 2005 som et svar på arbeidet med nedbygging av soningskøen. Det er her, som i Sverige og i Norge valgt å utføre elektronisk kontroll som en straffegjennomføring ved korte dommer. I dag er ordning for domfelte mellom 15 og 25 år som er dømt til maksimalt tre måneder i fengsel.¹²⁸

¹²⁸ Justisdepartementet, *Rask reaksjon – soningskø*, 2006, s. 45

5 Rettspraksis hvor dommere har gitt uttrykk for at domfelte burde sone med elektronisk kontroll

Dommene nedenfor søker å gi noen eksempler hvor dommere har gitt uttrykk for, enten direkte eller indirekte at straffen settes slik at soning med elektronisk kontroll er en forsvarlig gjennomføring av straffen. Tilsvarende gjelder aktorer som legger ned påstand om en straff som ligger innenfor rammen av straffegjennomføring med elektronisk kontroll. Den videre drøftelsen har ikke til hensikt å si at dommerne eller aktor alltid tar til orde for en slik gjennomføringsform, men heller vise at det i noen tilfeller argumenteres for og straffes slik at det er en større mulighet for at den domfelte kan sone straffen med elektronisk kontroll. Drøftelsene er derfor ment som en slags indikasjon på at dommere eller aktorer i noen tilfeller mener det er riktig at den domfelte skal sone sin straff i frihet. Noen eksempler på dommer hvor det er tilrettelagt for gjennomføring av den straffen som ble gitt følger nedenfor.

5.1 LE-2015-206010

I denne dommen anføres det at hensynet til domfeltes barn bør være med i avgjørelsen om hvilken og hvor lang straff som skal utmåles. Domfelte selv har anført at hensynet til barna bør føre til at straffen utmåles til slik lengde at han kan søke om gjennomføring av straff med elektronisk kontroll. Videre har også aktor lagt ned påstand om at den ubetingede delen av straffen ikke overstiger fire måneder, slik at domfelte objektivt sett er innenfor rammen av soning med elektronisk kontroll.

Dommeren henviser til relevante rettskilder som viser til hensynet til barn, blant annet Grunnloven § 104 og barnekonvensjonen¹²⁹. Det vises også til Høyesteretts dom Rt. 2011 s.462 avsnitt 26, hvor det står at "*Hensynet til barnet kan medføre en mildere eller annen straffereaksjon enn den man ville fastsatt dersom barnets interesse ikke var relevant*"¹³⁰. Det er derfor relevant at man legger barnas beste til grunn i vurderingen av utmåling av straff, og

¹²⁹ Vedlegg 8 til Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven) av 21.05.1999

¹³⁰ LE-2015-206010

det er dermed relevant at man ser på muligheten til å sette straffen i slik størrelsesorden at domfelte kan søke om å gjennomføre straffen i frihet.

Det vises til at domfelte har eneomsorg for barna da deres mor er blitt fradømt omsorg for barna. Barna kan derfor ikke bo hos mor ved en eventuell soning i fengsel.

Dommeren uttaler *”Hensynet til barnas beste taler derfor for at deler av dommen gjøres betinget, slik at domfelte vil kunne søke om gjennomføring av straff utenfor fengsel...Etter dette finner lagmannsretten at straffen bør utmåles i tråd med aktors påstand, til fengsel i syv måneder, hvorav tre måneder av straffen gjøres betinget”*.

Bakgrunnen for at dommen er sitert i oppgaven er at selv om dommeren ikke sier at domfelte skal gjennomføre straff med elektronisk kontroll, så legges det føringer i utmåling av straffen slik at domfelte skal ha muligheten til å søke slik gjennomføring av straff. I dette tilfellet er det basert på en vurdering av hva som er til barnas beste. Imidlertid vil uttalelsen fra dommeren ikke ha noe å si for hva forvaltningen velger ut fra en helhetsvurdering av om den domfelte er egnet for gjennomføring av straff med elektronisk kontroll.

5.2 LA-2015-163068

Denne dommen er det uttalt at *“Når det gjeld gjennomføring av straffa, har bade forsvarar og aktor vist til straffegjennomføringslova § 16, det vil seia høvet til å gjennomføra straff utanfor fengsel. Lagmannsretten samd i at forholda vil liggja til rette for ei slik gjennomføring i dette tilfellet, men at dette er opp til fengselsstyremaktene å avgjera”*¹³¹.

Dommeren er klar på at det ikke er opp til domstolen å bestemme om den domfelte skal gjennomføre straff i fengsel eller i frihet. Likevel viser denne uttalelsen at det i noen tilfeller legges til rette for at den domfelte skal ha muligheten til å sone i frihet. Dette synes å være et bevisst valg fra dommerens side for å tillate den domfelte en spesifikk gjennomføringsmåte, dersom de andre vilkårene er oppfylt.

¹³¹ LA-2015-163068

5.3 TOSLO-2007-153916

Den siste dommen som skal nevnes omhandler straffegjennomføringsloven § 16 første ledd soning.

Retten oppfordret kriminalomsorgen til å se på alternativer som kunne være gunstige for den domfelte med tanke på rehabilitering. Dommeren uttaler at *”Dersom friomsorgen hadde hatt relevante tilbud i tilknytning til en betinget dom, ville retten ha gjort om lag halvdelen av straffen betinget med slik vilkår. Da det ikke anses aktuelt, bes fengselsvesenet vurdere om det i medhold av straffegjennomføringsloven § 16 kan etableres tiltak i kombinasjon med løslatelse etter halv tid”*¹³².

Denne dommen er ikke direkte relevant for soning med elektronisk kontroll slik de to foregående dommene er. Likevel gir den uttrykk for hva en dommer har tenkt i forbindelse med hva som skjer med den domfelte etter dom. Dette er interessant fordi det tyder på at dommerne i flere tilfeller legger til rette for, gjennom straffutmålingen, at de domfelte skal ha en spesifikk soningsform eller progresjon i soningen.

¹³² TOSLO-2007-153916

6 Vurdering av problemstilling i lys av funn

6.1 Forsvarlig ordning i dag?

Med bakgrunn i argumentene som ble brukt i 1997-1998 kan det virke som om hensikten med å eventuelt starte opp en soning med elektronisk kontroll, var basert på en tanke om at dette skulle fungere som en progresjon av soningen. Det betyr at elektronisk kontroll skulle fungere som en avslutning av soningen, og for å kutte soningskøene i Norge. Sett i lys av det vi vet med erfaring har ordningen vist seg å i størst grad omfavne kortere dommer hvor den domfelte soner hele straffen med elektronisk kontroll.¹³³

Basert på St.meld. nr. 27 (1997-1998) og de argumentene som ble brukt, kan man i dag se på om disse argumentene fremdeles kan gjelde. Erfaringsmessig har ordningen endt opp med å innebære andre ting enn det man så for seg i de begynnende diskusjonene omkring tema.

Grunnlaget for en gjennomføring av straff med elektronisk kontroll i dagens ordning er at den domfelte selv ønsker en slik gjennomføringsform. Dette er likevel ikke til hinder for at domstolene skal kunne vurdere denne typen spørsmål. I Finland er det også et krav om at domfelte samtykker til en slik straffereaksjon, slik at samtykket bare foreligger på et tidligere tidspunkt enn hva det gjør i Norge.

I kapittel 3.4 mener lovgiver at elektronisk kontroll best mulig kunne forsikres som et reelt alternativ til tradisjonell fengselsstraff ved at det innføres som en straffegjennomføringsform. Jeg er uenig i denne påstanden. Dersom ønsket er at elektronisk kontroll skal ligne mest mulig på en ubetinget fengselsstraff er det i mine øyne mest forsvarlig at man får en slik reaksjon gjennom domstolene. På denne måten kan man sikre mer forutberegnelighet for lovbryterne og mer rettssikkerhet for borgerne. Det er domstolene som dømmer i Norge. Dersom man ønsker at man skal innføre en straffegjennomføring som skal likne på en ubetinget fengselsstraff vil det etter min mening være mer hensiktsmessig å innføre dette som et reelt alternativ til denne ubetingede fengselsstraffen i strafferettssystemet og ikke i kriminalomsorgen.

¹³³ Rasmussen, Ingeborg m.fl., *Evaluering av soning med fotlenke, RAPPORT 2016/02*, Vista analyse AS

I kapittel 3.4 mener fellesorganisasjonen for barnevernspedagoger, sosionomer og vernepleiere at en innføring av elektronisk kontroll kan virke sosialt skjevt. Jeg mener imidlertid at en innføring av elektronisk kontroll som en straffereaksjon i stedet kan utjevne sosiale forskjeller. Kravene kan bli annerledes enn når man søker om å oppnå et slags ”gode” som straffegjennomføring med elektronisk kontroll kan forstås som i dag.

6.2 Elektronisk kontroll som en straffereaksjon

En gjennomføring av straff med elektronisk kontroll vil for mange oppfattes som en ”mildere og enklere” straffegjennomføring. Jeg mener det er uriktig, fordi en slik straffegjennomføring stiller høye krav til den enkelte domfelte. Det stilles krav både til å følge tidsanvisninger og ha selvdisiplin i hverdagen med tanke på både tider og blant annet forbudet mot bruk av rusmidler. For noen domfelte vil ikke dette stille store krav til selvdisiplin, nettopp fordi de har standardiserte liv og aldri har hatt problemer relatert til verken det å skulle møte på jobb eller rus. For de med problemer knyttet opp mot rutiner eller rus kan slike krav virke nærmest uoverkommelige i en gitt tidsperiode. Det er derfor viktig å ikke undergrave den påkjenning en slik gjennomføringsmåte har på den enkelte domfelte.

Det er ikke minst viktig å se på hvordan en slik straffegjennomføringsform er gunstig for allmennheten. Den gagnar samfunnet ved at enkelte typer domfelte, i stor grad domfelte som har ført motorvogn i ruset tilstand, har begått økonomisk kriminalitet eller mindre narkotikaovertrедelser, kan sone i sitt eget hjem og derfor ivareta sine økonomiske og sosiale forpliktelser.¹³⁴ I tillegg unngår vi at de isoleres fra samfunnet over en kortere periode, slik at også skadevirkningene av soning innenfor murene blir redusert. Det er også viktig å se det positive i at spesielt unge domfelte ikke kommer inn i miljøer som kan være skadelige, som man kan finne i fengsel hvor flere av de innsatte kommer fra belastede miljøer (selv om dette langt fra gjelder alle).

Jeg ser ikke her problemet med at man ikke kunne laget en todelt modell. I tilfeller hvor en lovbrøyer skal dømmes til en kortere straff kunne vedkommende blitt direkte dømt til soning med elektronisk kontroll. Samtidig kan man beholde dagens ordning, hvor en domfelt med en lengre dom søker og blir vurdert ut fra progresjonshensynet om det er forsvarlig for den

¹³⁴ Rasmussen, Ingeborg m.fl., *Evaluering av soning med fotlenke, RAPPORT 2016/02*, Vista analyse AS

domfelte og for samfunnet om den domfelte skal sone den resterende delen av straffen sin hjemme med tilsyn.

Det viser seg at de som gjennomfører straffen med elektronisk kontroll er motiverte for en slik soningsform. Erfaringsmessig ser vi at enkelte typer lovbruddskategorier er mer representert enn andre. Dette gjelder spesielt brudd på vegtrafikkloven, økonomisk kriminalitet og narkotikalovbrudd.¹³⁵ På bakgrunn av dette kan det tyde på at enkelte lovbrudd er bedre egnet for en slik gjennomføring av straff enn andre.

Det kan være hensiktsmessig å vurdere om man skulle endret systemet slik at det hadde vært en mulighet for å kunne idømmes straffgjennomføring med elektronisk kontroll på lik linje med at man blir idømt samfunnsstraff eller ungdomsstraff. En slik modell ville krevd en større grad av regulering enn man ser i dag. En slik domstolsbehandling er betinget av en rekke forhold som ofte blir vurdert i en retts sak uansett. Dermed er det ikke gitt at en slik ordning krever veldig mye mer ressurser i domstolsapparatet enn det vi ser i dag. Likevel vil dette nok kreve en omfordeling av ressurser, både økonomiske og menneskelige midler, fordi domstolene tar over arbeidet som kriminalomsorgen i dag utretter.

I Finland, i kapittel 4.1 er konsekvensene av brudd på de vilkårene som foreligger at den domfelte må gjennom en domstolsbehandling for å beslutte hvilken konsekvens bruddet på vilkårene vil ha. Dette ivaretar rettsikkerheten. Man skal høres i flere instanser før man kan bli sendt til fengsel ved brudd. Også i Norge skal man kunne uttale seg dersom man skal overføres tilbake til fengsel. Samtidig er det her kriminalomsorgen som vurderer om du skal "tilbakeføres" til fengsel eller om vedtaket om gjennomføring av straff med elektronisk kontroll skal bli stående. Dette beror på en vurdering av hvilket type brudd på vilkårene som er begått. En slik prosess vil muligens kreve mer av strafferettssystemet og dette må derfor vurderes. Da dette ikke nødvendigvis er mer effektivt eller kostnadsbesparende, bør dette også utredes. Det vil uansett øke rettsikkerheten og forutberegneligheten, samt ivareta maktfordelingsprinsippet.

I oppgaven er det ikke diskutert hva en ordning med idømmelse av elektronisk kontroll vil innebære og hva som bør være vilkårene. På generelt grunnlag kan det likevel nevnes at idømmelse av elektronisk kontroll kan søke å tilstrebe at enhver domfelt uavhengig av sosial og økonomisk bakgrunn skal ha mulighet til å bli ilagt en slik straffereaksjon. Dersom man

¹³⁵ Rasmussen, Ingeborg m.fl., *Evaluering av soning med fotlenke, RAPPORT 2016/02*, Vista analyse AS

endrer systemet kan man også se på de vilkårene som foreligger i dag og om disse bør endres i tråd med hvordan samfunnet fungerer i praksis. Man kan vurdere om de vilkårene som i dag ligger til grunn for hva som er egnet bolig til å gjennomføre straff i bør endres slik at også de som har dårligere økonomisk kapasitet kan få sone i hjemmet.

Det virker lite gjennomtenkt at man valgte en modell uten å ha diskutert alternativet grundig. Straffegjennomføring med elektronisk kontroll har mange likhetstrekk med samfunnsstraff, men må nok anses å ligge mellom samfunnsstraff og ubetinget fengselsstraff. På en tenkt skala hvor ubetinget fengsel er det mest inngripende¹³⁶ og samfunnsstraff er en av de mildeste reaksjonene man kan gi, samtidig som man velger å reagere med en konkret straff vil elektronisk kontroll ende et sted midt på. Fokus bør være på dette, og ikke nødvendigvis at dagens modell ikke fungerer.

Selv om dagens modell fungerer, kunne kanskje en annen modell fungert *bedre*. Der er det springende punktet i denne diskusjonen. Hvorfor kan vi ikke ha et system hvor man både kan idømmes elektronisk kontroll direkte, og samtidig ha muligheten til å få gjennomføring av straff etter en helhetsvurdering av kriminalomsorgen? Dersom man for eksempel sier at alle brudd på vegtrafikkloven, i alle fall førstegangsforbrytelse, ligger innenfor rammen av en straffereaksjon med elektronisk kontroll. Samtidig kan man ikke utelukke at domfelte innen andre lovbruddskategorier ikke er egnet for slik soning. Det krever likevel kanskje oftere en helhetsvurdering nettopp fordi vedkommende er i en krevende livssituasjon på grunn av lovbruddet. Men lovbruddet kan også være utført på bakgrunn av en krevende livssituasjon. Dermed kan noen derfor være uegnet for gjennomføring av straff med elektronisk kontroll. På denne måten kan man muligens oppnå større dynamikk i strafferettssystemet, samtidig som man får en mer effektiv behandling av enkelte typer lovbrøyttere hvor det er liten fare for allmennhetens sikkerhet og fare for gjentatt kriminalitet.

Den informasjonen som foreligger om prosessen rundt innføringen av en straffegjennomføring med elektronisk kontroll, er det forståelig at man valgte den modellen man gjorde. Det forelå gode erfaringer fra blant annet Sverige. Likevel kan man, basert på de erfaringene man har fått gjennom flere år, si at det ikke er uforsvarlig å vurdere om det systemet vi har kunne vært forbedret gjennom at domstolene dømte til elektronisk kontroll direkte. Dette bygger på at det erfaringsmessig er domfelte med korte dommer som

¹³⁶ Sett bort fra forvaring

gjennomfører den ubetingede fengselsstraffen i sin helhet med elektronisk kontroll. Praksis viser at det ikke er blitt brukt like mye til utslusing/progresjon som det kan virke som var en av de viktigste årsakene til at en del av høringsinstansene var positive til at gjennomføring med elektronisk kontroll ble innført.¹³⁷

Elektronisk kontroll i dag er velfungerende. Kriminalomsorgen har et godt grunnlag for å vurdere om en domfelt skal sone i fengsel eller i frihet. Dersom man endrer systemet kan dette føre til at tiden det tar før domstolen får behandlet lovbruddet blir forlenget. Dette fordi det er viktig å sikre at saken er godt nok opplyst når en slik beslutning skal tas. Når denne informasjonen må være tilgjengelig allerede ved domstolsbehandling, krever det en lengre saksbehandlingstid i forkant. Det kan også oppstå situasjoner der endrede forhold i den domfeltes liv gjør det vanskelig å gjennomføre straffen, dette spesielt knyttet til samtykke og egnet bolig, men også hva gjelder arbeid. Det er inngripende å endre en straff da forhold i livet forandrer seg og dette er noe som må ilegges vekt i vurderingen av om det er best at elektronisk kontroll besluttes i domstolene.

På den andre siden er det viktig for maktfordelingen i Norge at vi opprettholder domstolenes dømmende makt. Vurderingen av om et individ skal sone en straff i fengsel eller i frihet er svært inngripende og bør derfor ligge til domstolene. Videre har den domfelte mulighet til å anke en dom, noe som fører til økt grad av rettssikkerhet. Det er også langt mer forutberegnelig for allmennheten at domstolene beslutter hvilken straffereaksjon som skal gis. Dette fører ikke minst til større åpenhet rundt straff og soning.

Jeg ønsker ikke å gå inn på hva innholdet i en endring av rettstilstanden ville innebære, men jeg søker å sette søkelyset på at en slik endring burde vært vurdert. Jeg ønsker heller ikke å endre utslusings/progresjonsmulighetene som ligger i det nåværende systemet. Min konklusjon innebærer en eventuell endring av helgjennomføring av en straff med elektronisk kontroll.

6.3 Konkluderende bemerkninger

Oppgaven er en rettspolitisk analyse av dagens rettstilstand omkring elektronisk kontroll. Mine synspunkter er formet av hva jeg har lest i de forarbeidene som ledet til

¹³⁷ Rasmussen, Ingeborg m.fl., *Evaluering av soning med fotlenke, RAPPORT 2016/02*, Vista analyse AS

straffegjennomføringsloven § 16 annet ledd, samt relevant kildemateriale om tema. Det kan være vanskelig å si noe om hvordan rettstilstanden på tema bør være. Dette er diskutert utfra erfaring fra rettspraksis. Det er ytterligere komplisert fordi de rettskildene som foreligger ikke diskuterer tema om domstolskontroll med elektronisk kontroll spesifikt. Det er naturlig, tatt i betraktning at de rettskildene som finnes tar utgangspunkt i gjeldende rett. De forarbeidene som ligger til grunn snakker også lite om tema, foruten å nevne at den modellen som ble valgt var den som var ønsket. Dette har gjort arbeidet krevende. Det kommer imidlertid frem noen synspunkter gjennom at lovgiver og høringsinstansene i noen grad nevner en slik modell. I tillegg impliserer den rettspraksisen som er framlagt at lovbrøyteren dømmes i samsvar med vilkårene for elektronisk kontroll. Funnene tyder allikevel mest i retning av at temaet ble lite problematisert i forbindelse med utarbeidelsen av bestemmelsen. En grunn til dette kan være at man sammenliknet med erfaringer fra Sverige. En ganske logisk sammenlikning. Norge har sterke bånd til Sverige. Likevel er det en interessant observasjon at det ikke ble diskutert nærmere om man skulle velge elektronisk kontroll som en straffereaksjon.

Det er viktig å sette opp en klar grense mellom domstol og forvaltning. Dette er et spørsmål om maktfordeling. Med dagens system er denne grensen noe utvasket. Jeg mener gjennomføring av straff med elektronisk kontroll ligner så mye på en straffereaksjon at det er underlig at det er en straffegjennomføring og ikke en straffereaksjon som ville blitt liggende mellom ubetinget fengsel og samfunnsstraff på en tenkt skala. Ved å ha elektronisk kontroll som en straffereaksjon, vil man øke rettssikkerheten og forutberegneligheten til den enkelte domfelte.

Det er oppsiktsvekkende at man tilsynelatende valgte en modell uten å uttalt ha vurdert alternativet. Med den erfaring som foreligger i dag bør det vurderes om elektronisk kontroll er bedre egnet som en straffereaksjon.

Litteraturliste

Bech, Jon D., *Ungdomsstraff for unge kriminelle*, Lovdata, (5. Mars 2015) – lastet ned 19.05.17 - https://lovdata.no/artikkel/ungdomsstraff_for_unge_kriminelle/1534

Brottsförebyggande rådet, *Rapport 2005:6 – Effekter av utslussning med elektronisk fotboja, Sluttrapport om kriminalvårdens försöksverksamhet åren 2001-2004*

Eriksen, Christoffer C., *Om rettspolitikk*, Kritisk juss, 03-04/2012 (volum 38) s. 139-157

Frøseth, Gröning, Wandall, *Rettsfølelsen i strafferettssystemet – perspektiver fra teori og praksis*, Gyldendal Norsk Forlag AS, (Oslo 2016), Moe, Marte Habberstad, *Rettsfølelsen og straffgjennomføring med elektronisk kontroll*

Holmboe, Morten, *En opplyst samtale: Om rettsvitenskapens oppgaver i kriminalpolitikken*, Nordisk tidsskrift for Kriminalvidenskab Vol. 103(2), (2016)

Holmboe, Morten, *Fengsel eller frihet*, Gyldendal Norsk Forlag AS, (Oslo 2016)

Holmboe, Morten, *Hjemmesoning, foreldreansvar og barnerett*, Lov og rett, vol 48, 2, 2009

Høringsuttalelse av 10.08.06, Oslo politidistrikt, dokumentet har navnet ”Vedlegg(L)(213538).pdf”

Høringsuttalelse av 21.08.06, Kriminalomsorgen region nordøst, saksnummer 200600838, dokument nr. 37, arkivkode 450,0

Høringsuttalelse av 16.08.06, Kriminalomsorgen Yrkesforbund, saksnummer: 200600838, dok. Nr. 20, arkivkode 450,0

Høringsuttalelse av 18.08.06, Norsk fengsel og friomsorgsforbund, saksnummer 200600838, dok. Nr. 28, arkivkode 450,0

Høringsuttalelse av 30.08.06, Rogaland statsadvokatembeter, saksnummer 200600838, dok. Nr. 47, arkivkode 450,0

Justis- og politidepartementet, *Rask reaksjon – tiltak mot soningskø og for bedre innhold i soningen*, (2006)

LA-2015-163068 – lastet ned 23.04.17

LE-2015-206010 – lastet ned 23.04.17

Lov om gjennomføring av straff mv. (straffegjennomføringsloven) 18.05.2001

Lov om straff (straffeloven) 20.05.2005

Lov om vegtrafikk (vegtrafikkloven) 18.06.1965

Ot.prp. nr. 31 (2006-2007) *Om lov om endringer i straffegjennomføringsloven mv. (tiltak for å avvikle soningskøen og bedre innholdet i soningen mv.)*

Ot.prp. nr. 90 (2003-2004)

Prop.135 L (2010-2011) *Endringer i straffeloven, straffeprosessloven, straffegjennomføringsloven, konfliktrådsloven m.fl. (barn og straff)*

Rasmussen, Ingeborg, Haakon Vennermo, Sidsel Sverdrup, Oscar Haavardsholm, *Evaluering av soning med fotlenke, RAPPORT 2016/02*, Vista analyse AS, (Oslo 2016)

RP 17/2010 rd – *Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lagstiftning om övervakningsstraff och elektronisk övervakning I öppna anstalter -*
<http://www.finlex.fi/sv/esitykset/he/2010/20100017.pdf>

Rt. 1992 s. 1482

St.meld.nr. 27 (1997-1998) *Om kriminalomsorgen*

TOSLO-2007-153916 – lastet ned 23.04.17

Vedlegg 8 til Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven) av 21.05.1999